

ANALECTA ARCHAEOLOGICA RESSOVIENSIA

Institute of Archaeology Rzeszów University

RZESZÓW 2012

VOLUME 7

ARCHAEOLOGY IN A TOWN
A TOWN IN ARCHAEOLOGY

A N A L E C T A
ARCHAEOLOGICA
RESSOVIENSIA

ARCHAEOLOGY IN A TOWN,
A TOWN IN ARCHAEOLOGY

Archeologia w mieście,
miasto w archeologii

INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY RZESZÓW UNIVERSITY

A N A L E C T A
ARCHAEOLOGICA
RESSOVIENSIA

VOLUME 7

ARCHAEOLOGY IN A TOWN,
A TOWN IN ARCHAEOLOGY

Archeologia w mieście,
miasto w archeologii

Rzeszów 2012

Editor

Sławomir Kadrow
slawekkadrow@gmail.com

Editorial Secretary

Magdalena Rzucek
magda@archeologia.rzeszow.pl

Volume editor

Andrzej Rozwałka

Editorial Council

Sylwester Czopek, Eduard Droberjar, Michał Parczewski,
Aleksandr Sytnyk, Alexandra Krenn-Leeb

Volume reviewers

Dr. Mikola Kryvaltsevich – Institute of History,
National Academy of Sciences, Minsk, Belarus
Prof. Jerzy Piekalski – Institute of Archaeology, Wrocław University, Wrocław, Poland
Prof. Włodzimierz Rączkowski – Institute of Prehistory,
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland
Prof. Petr Sommer – Institute of Archaeology,
Academy of Sciences of CR, Prague, Czech Republic

English proofreading

Dave Cowley

Photo on the cover

Reconstruction of the layout of the dense housing in phase 5
(junction of Dominikańska and Jezuicka Streets in Lublin)
D. Bednarski and J. Tkaczyk

Cover Design

Piotr Wislocki (Mitel)

ISSN 2084-4409

Typesetting and Printing

Mitel

The publications was financed by the
Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

Abstracts of articles from *Analecta Archaeologica Ressoviensia* are published
in the Central European Journal of Social Sciences and Humanities

Editor's Address

Institute of Archaeology Rzeszów University
Hoffmanowej 8 Street, 35-016 Rzeszów, Poland
e-mail: iarch@univ.rzeszow.pl
Home page: www.archeologia.rzeszow.pl

Contents / Spis treści

Editorial / Od Redakcji	9/10
--------------------------------------	------

Articles / Artykuły

Andrzej Rozwałka

Archaeology in a town, a town in archaeology. Selected issues of archaeological research of historical towns	13
--	----

Archeologia w mieście, miasto w archeologii. Wybrane zagadnienia badań archeologicznych w miastach historycznych	20
--	----

Anna Zalewska

The city as a "promise of ever new discoveries" in the context of <i>re-socialized</i> archaeology and through the prism of <i>second degree</i> archaeology	25
--	----

Miasto jako „obietnica zawsze nowych odkryć” w kontekście archeologii postrzeganej jako dyscyplina skazana na re-socjalizację i z perspektywy archeologii drugiego stopnia	49
--	----

Jan Frolík

Archaeological examination of medieval towns in Bohemia (An overview by an archaeologist)	67
---	----

Badania archeologiczne średniowiecznych miast w Czechach (spojzrenie archeologa)	95
--	----

Milan Sýkora

The transformation of the town Chomutov, its command post, fortifications and castle in the Middle Ages and the early Modern period	111
---	-----

Przemiany miasta Chomutova, komendy, fortyfikacji oraz zamku w średniowieczu i na początku czasów nowożytnych	164
---	-----

Emil Zaitz

The settlement of Kraków before the settlement charter	187
--	-----

Przedlokacyjne osadnictwo na terenie Krakowa	244
--	-----

Zbigniew Pianowski

Some remarks on early medieval churches in Kraków	271
---	-----

Uwagi na temat wczesnośredniowiecznych kościołów aglomeracji krakowskiej	290
--	-----

Jolanta Rodzoś

- The geographical foundations of cultural identity in contemporary Lublin 305
- Geograficzne podstawy tożsamości kulturowej współczesnego Lublina 322

Jacek Tkaczyk

- Building plots under the Old Theatre in Lublin: an example of late medieval and modern building development 333
- Analiza rozwoju zabudowy miejskiej w późnym średniowieczu i nowożytności na przykładzie parcel pod Teatrem Starym w Lublinie 355

Tomasz Dzieńkowski

- Das mittelalterliche Chełm im Lichte archäologischer Quellen 371
- Średniowieczny ośrodek chełmski w świetle źródeł archeologicznych 434

Paweł Lis, Katarzyna Pisarek

- The urban development of Kazimierz Dolny in the Middle Ages from documentary and archaeological sources 459
- Rozwój przestrzeni miejskiej Kazimierza Dolnego w średniowieczu w świetle źródeł pisanych i źródeł archeologicznych 483

Marek Florek

- Rudnik on the San: spatial arrangement and changes in town topography from the mid-sixteenth to late nineteenth century 497
- Rudnik nad Sanem. Układ przestrzenny i przemiany topografii miasta od połowy XVI do końca XIX wieku 519

Rafał Niedźwiadek

- The historical development of Końskowola 531
- Kształtowanie przestrzeni miejskiej w Końskowoli 565

Tomasz Mazecki, Marta Woźniak

- Franziskanerinnen im Stadtraum von Zamość im 17. Jh., im Lichte der archäologisch- historisch- kartographischen Forschungen 585
- Franciszki w przestrzeni miejskiej XVII-wiecznego Zamościa w świetle badań archeologiczno-historyczno-kartograficznych 601

Reviews / Recenzje**Tadeusz Malinowski**

- (rec.): Alina Jaszewska (red.): Wicina. Katalog zabytków metalowych 611

Chronicle / Kronika

**The 80th birthday celebration of Jadwiga Teodorowicz-Czerpińska
80 rocznica urodzin Jadwigi Teodorowicz-Czerepińskiej**

Grażyna Michalska, Jacek Studziński

Mrs Jadzia – that sounds proud!	623
Pani Jadzia – to brzmi dumnie!	630

Jan Gurba

An interview of Jadwiga Teodorowicz- Czerpińska by Dr Jan Gurba	633
Wywiad doc. Jana Gurby z Jubilatką – Jadwigą Teodorowicz-Czerepińską	637

Editorial

The seventh volume of this periodical develops two trends seen in a number of earlier volumes of *Analecta Archaeologica Ressorviena*. One trend is to focus on themes and this volume, entitled *Archaeology in a town, a town in archaeology*, addresses the archaeology of medieval and early modern towns. This theme originated at the conference “Towns of Lublin Land in the Middle Ages and Early Modern period. Problems and Research Perspectives“, which was held at MCSU in Lublin, 6–7 December 2007. Our volume presents this topic in a broader geographical context.

The second trend is the attempt to reflect the problems of urban archaeology as a subject of interdisciplinary studies. The predominant archaeological perspective is complemented by articles reflecting on the theory of archaeology of “the second degree”, cultural anthropology, geography, history and urban planning.

This volume also contains contributions celebrating the 80th birthday of eminent art historian Jadwiga Teodorowicz-Czerepińska, a researcher of urban planning and the urbanisation of Podkarpacie and Lublin areas.

Sławomir Kadrow
Andrzej Rozwałka

Od Redakcji

Siódmy tom naszego pisma kontynuuje dwie tendencje, których początki widoczne są w kilku poprzednio wydanych tomach *Analecta Archaeologica Ressoviensia*. Jedną z nich jest skupianie się na wybranych zagadnieniach tematycznych. Niniejszy tom zatytułowany *Archaeology in a town, a town in archaeology* koncentruje się na archeologii miast średniowiecznych i wczesnonowożytnych. Idea ta narodziła się na konferencji „Miasta Lubelszczyzny w średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym. Problemy i perspektywy badawcze”, która odbyła się na UMCS w Lublinie w dniach 6–7 grudnia 2007 r. W naszym tomie nadano jej szerszy terytorialnie wymiar.

Druga ze wspomnianych tendencji przejawia się w próbie odzwierciedlenia problemów archeologii miasta jako przedmiotu studiów interdyscyplinarnych. Dominująca perspektywa archeologiczna uzupełniona jest w publikowanych artykułach o refleksje z zakresu teorii archeologii „drugiego stopnia”, antropologii kulturowej, geografii, historii i urbanistyki.

Tom zawiera również część kronikarską poświęconą jubileuszowi 80-lecia urodzin wybitnej historyk sztuki Jadwigi Teodorowicz-Czerepińskiej, badaczki urbanistyki i urbanizacji terenów Podkarpacia i Lubelszczyzny.

Sławomir Kadrow
Andrzej Rozwałka

ARTICLES / ARTYKUŁY

Jacek Tkaczyk*

Building plots under the Old Theatre in Lublin: an example of late medieval and modern building development

ABSTRACT

J. Tkaczyk 2012, Building plots under the Old Theatre in Lublin: an example of late medieval and modern building development. *Analecta Archaeologica Ressoviensia* 7, 333–370

Archaeological research carried out during renovation of the Old Theatre has uncovered traces of several half-timbered buildings dated to the 14th–15th centuries and of four townhouses dated to the 16th–17th centuries. The stratigraphic and spatial relationships have helped to distinguish six basic phases of building development. They have also provided a basis to determine the original layout of three plots demarcated after the city charter which were parcelled out and aggregated in the 16th–17th centuries and then merged into one before construction of the Old Theatre in the 19th century.

Keywords: Lublin, Old City, archaeological research, three plots, late medieval buildings, framework constructions of half-timbered type, modern townhouses, Old Theatre

Received: 20.03.2012; Revised: 20.08.2012; Accepted: 8.12.2012

Settlement on the Wzgórze Staromiejskie (Old Town Hill) in Lublin has early mediaeval origins. The city was twice chartered according to the Magdeburg law, which determined its layout. The area discussed in this paper is located in the south-east of the Old Town, which was laid out in 1317 after the second city charter (Rozwałka *et al.* 2006, 153). The market square, blocks of buildings and streets laid out at that time diverged from the earlier typically chequer-board pattern. Adaptation of the new model to local conditions, to the earlier urbanisation and the fortifications around the city, led to an asymmetric layout of the market square and blocks separated by streets orientated at tangents. This may have influenced the irregular shape of building plots.

The area lies at the rear of Block IX adjoining the market square in its south-eastern corner, at the junction of Jezuicka and Dominikańska Streets (Fig. 1). The researched plots, like those of adjacent ones, are mainly oriented from N to S. In the western part of Block IX, lying at a tangent to the market square, plots are oriented from E to W. In the

---

* Archee. Badania i Nadzory Archeologiczne, ul. Królewska 6/6, 20–109 Lublin, jacek.tkaczyk@op.pl

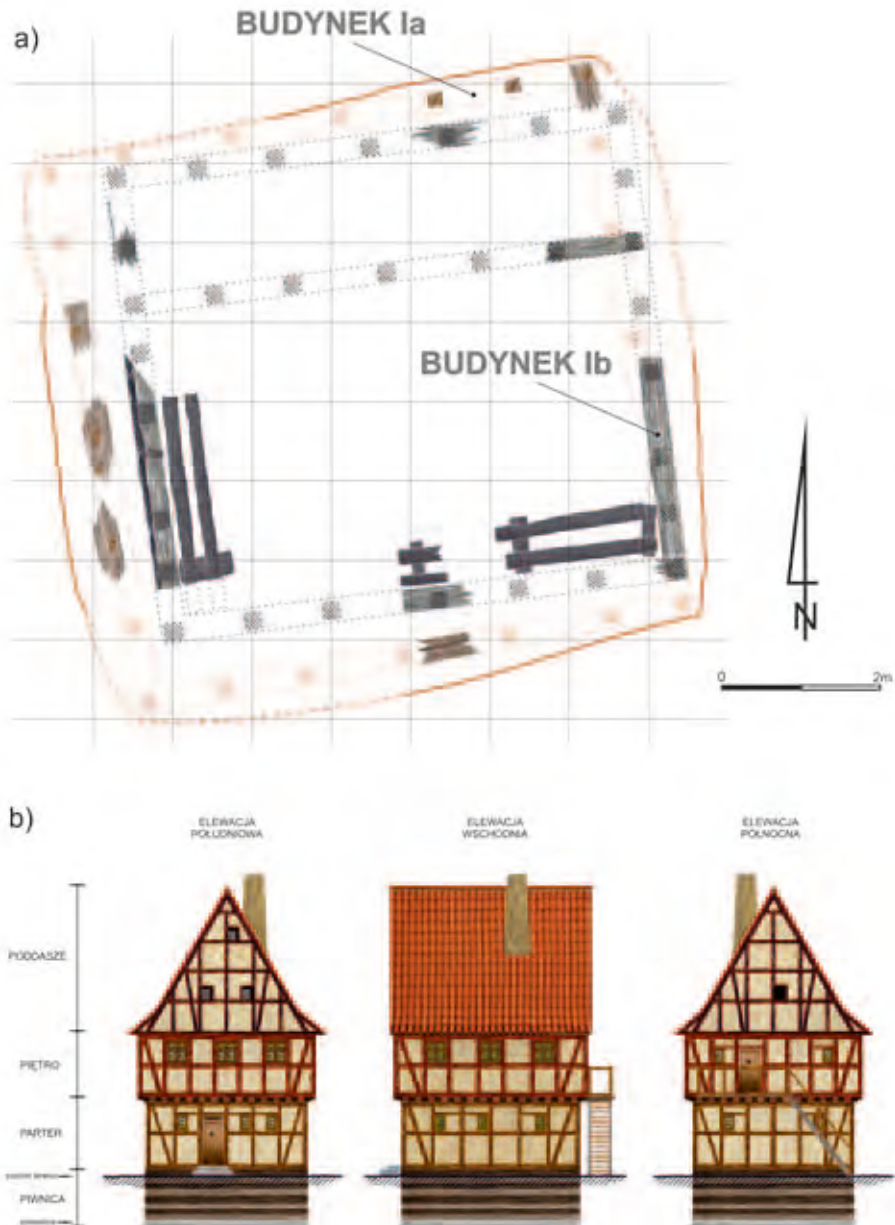
plots probably started soon after the chartered town laid out its plan as the first buildings were erected. In the 14th, 15th and later centuries, dwelling houses and storehouses were built on street frontages, with outbuildings to the rear.

Archaeological research into Lublin Old Town has been carried out for several dozen years, either through exploratory excavation or, more often, through watching briefs during construction works. Findings have usually been incomplete due to the limited scope of the exploration. Moreover, the work has mainly concerned the youngest stages of building development, when townhouses with basements were erected. The construction of these townhouses has caused considerable damage to medieval timber buildings.

Despite such disturbance of the stratigraphy of Wzgórze Staromiejskie over the centuries, traces of several buildings, preserved to varying degrees, have been found in the area now occupied by the Old Theatre. The excavated stratigraphy comprises an average of 6 m of anthropogenic layers containing evidence of sequences of wooden and then brick buildings. Archaeological works accompanying the renovation of the theatre has covered ca. 500 sq. m (Boruch 1987; Rozwałka 1989; Matyaszewski 1995; Matyaszewski, Mitrus 1995; Tkaczyk, Niedźwiadek 2008; 2009; 2011), providing information on the character and wider context of the building development.

The medieval ground level of the area lies about 2 m below the present-day pavement in Dominikańska Street, sloping southwards with the slope of Wzgórze Staromiejskie. Excavations have established that the lower storeys of the houses, which were built in broad foundation trenches, penetrated about 1.80–2.40 m into the loess substratum. Surviving remains of the buildings measure between 0.30 and 2 m in height.

Timber structures have only left poorly preserved traces of their construction, so decayed or burnt as to make their identification difficult. The high concentration of archaeological features and brick buildings in a small area has resulted in destruction of the older structures by later buildings. Remains of all four sides of buildings have been recorded in three cases only, Buildings Ia, Ib and VIII (Fig. 2a). Other parts of building plans have been reconstructed by averaging out probable minimum and maximum dimensions deduced from their stratigraphic context. Such reconstructed plans of the timber build-

Fig. 2. a – reconstructed plans of Buildings Ia and Ib (by D. Bednarski and J. Tkaczyk); b – hypothetical reconstructed elevation of Building Ib (by D. Bednarski and J. Tkaczyk)
Ryc. 2. a – rekonstrukcja rzutów poziomych budynków Ia i Ib (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk); b – przypuszczalny wariant wyglądu elewacji budynku Ib (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk)

ings should be accurate to within tolerance equalling, for example, the thickness of a side wall.

The excavated lower levels of buildings and the rubble of higher storeys indicates the use of half-timbered construction. In this type of construction, walls consist of timber frames made from vertical posts joined to ground beams by tenons and strengthened with horizontal beams, while spaces between the posts are filled with clay mixed with chaff or wood shavings (Fig. 2b). A possible source of material for the half-timbered work could have been clay-seams north of the Czechówka river near Lublin. Half-timbered walls, if sufficiently thick, are good insulation from the cold, and are a valuable technical solution when timber is in short supply. It is difficult to establish what the elevations of the buildings looked like. Some of them were probably faced with laths; similarly, inner walls may have had timber facing.

Half-timbered houses were certainly popular in towns, where frequent fires necessitated the use of economical techniques and non-flammable materials, such as clay. Construction with logs was replaced by framework construction since it gave more arrangement possibilities and enabled builders to erect bigger houses with the same amount of timber.

After the town charter, the continuing development of Lublin and the increasing density of housing, occasionally interrupted by fires, necessitated appropriate building methods. From current knowledge of the Wzgórze Staromiejskie, we may only suppose that the half-timbered buildings resulted from adaptation of West European models to local conditions. Immigration and settlement under German laws clearly helped to spread the technical innovations.

From among 14 identified timber buildings beneath the Old Theatre, ten have traces of ground beams for framework constructions; five contain isolated posts; in two, half-timbered walls were built at the basement level; in five, remains of half-timbered walls have survived in rubble from ground-floors.

Analysis of constructional forms have helped to distinguish probable modules, deduced from intervals between the posts and distances from the corners, and to establish the average thickness of beams before they were burnt or decayed. The data show a common constructional order and building technique, probably originating from one source. Several types of four-sided buildings have been identified; their walls

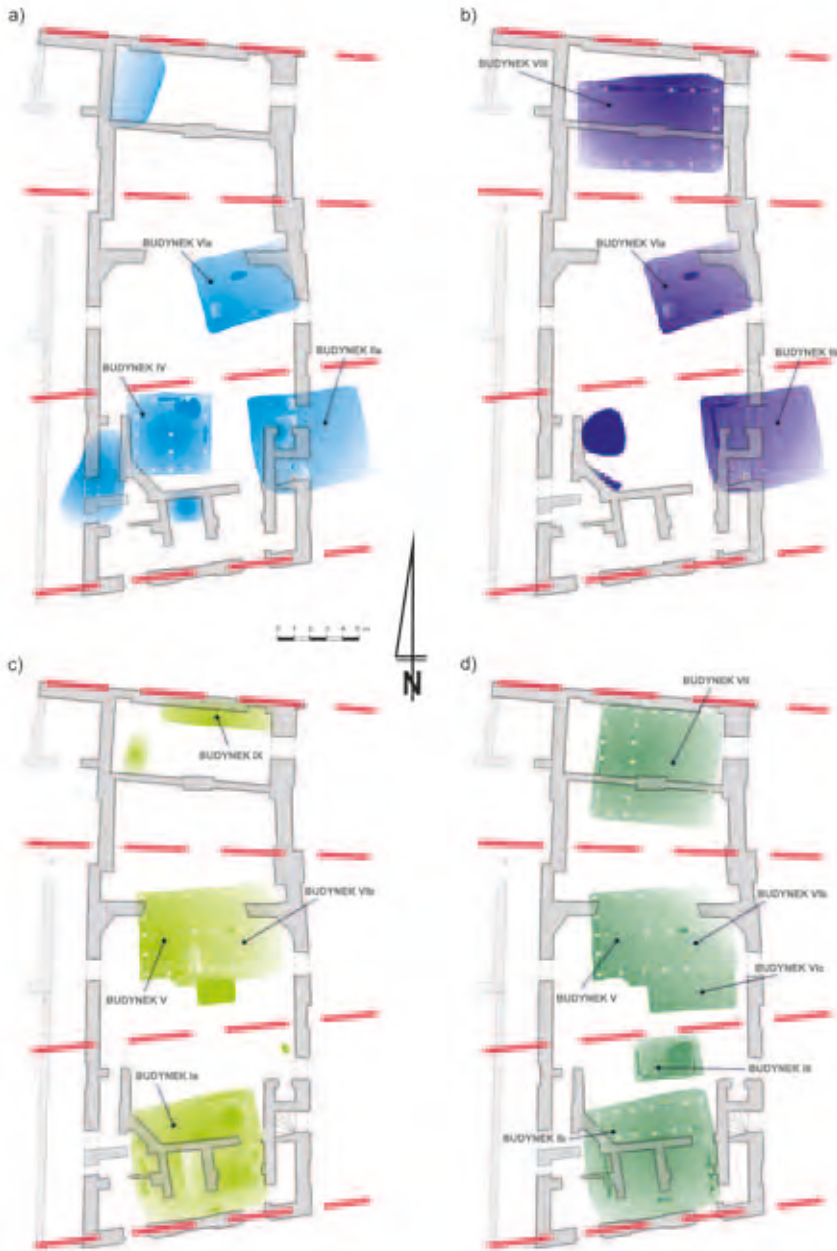
usually contained an odd number of posts in various arrangements: 3 x 5, 5 x 5, 5 x 7, 7 x 7 or 7 x 8.

Building Ia (phase 2a) was erected in a broad trench, with a ground plan of 7.36 x 8.05 m (Fig. 3c), cutting through the fill of Building IV and the edge of the foundation trench of Buildings IIa and IIb, without damaging them. It was sunk into the ground to a depth of 1.80 m below the contemporary ground surface. At the base, excavation uncovered the remains of a four-sided structure, founded on 32–36 cm thick ground beams, measuring 7 x 7.10 m (floor area of 49.10 sq. m). The western wall had four posts spaced at 85, 18 and 115 cm intervals; the northern wall had three posts spaced at 80 cm intervals (Fig. 2a). The cut recesses for the posts in the ground beam were subrectangular, measuring no less than 12 x 16 cm, 12 x 14 cm and 14 x 22 cm. The walls were faced with laths on their outside, a technique suggesting that a framework construction was used at basement level. When the foundations were complete, the trench was filled in, mostly with loess mixed with humus. This fill was also found in the slots of the decayed wooden posts. The force of many tonnes of earth have compressed the timber, laths and structural beams, so that they are several times thinner than the original elements. The same applies to the ground beams, which have not survived or have been compressed to a thickness of less than 10 mm, sometimes only 1 mm.

The basement may have had two rooms, as shown indirectly by the layout of two features under the floor, possibly separated by a partition wall. A storage pit (depth: 1.40 m) was situated in the north-east corner. A dug-out cellar with similar dimensions (depth: 2 m, width: 3.20 m, length: 3.50 m) lay in the south-east of the building, its eastern wall containing a recess measuring 0.80 x 0.80 x 1.50 m.

A sample of wood from the western wall has been radiocarbon dated to the 1450–1640 (95.4%), with the years 1470–1530 indicated by a regular calibration curve (29.1%).

Building Ib (phase 2b) was erected in place of Building Ia, within the sides of its basement level. Surviving northern, western and southern structural elements of building Ia were re-used as retaining walls for building Ib (Fig. 3d). Their poor structural condition may have made it impossible to rebuild Ia or to reuse all its structural elements. The upper storeys of the older building were probably destroyed by

Fig. 3. Distribution of timber buildings and storage pits under the Old Theatre: a – phase 1a; b – phase 1b; c – phase 2a; d – phase 2b (by D. Bednarski and J. Tkaczyk)
Ryc. 3. Rozmieszczenie zabudowy drewnianej oraz jam gospodarczych odkrytych pod Teatrem Starym: a – faza 1a, b – faza 1b, c – faza 2a, d – faza 2b (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk)

fire; decayed elements of the basement show no traces of burning (the fire could have been extinguished on the ground-floor).

The younger building, with a framework construction similar to that of Ia, was four-sided on plan, measuring 6.10 x 6.70 m (floor area of 40.87 sq. m). Its basement probably had two rooms, as shown by a 20 cm thick ground beam marking off a narrow space in its northern part. Ib was built on roughly 32 cm thick ground beams. Vertical posts, springing from the ground beams, had sections of 20 x 22 cm, 18 x 20 cm, 12 x 21 cm or 22 x 26 cm, and were faced with horizontal laths (breadth: 21 cm, 30 cm, 38 cm or 42 cm; thickness: from 2 to over 3 cm) on their outside. In the western wall, they were spaced at intervals of 44, 68 and 34 cm. Wall pugging in the destroyed layers indicates a half-timbered construction in the upper storeys. Among the charred remains of the ceiling, there was rubble of a furnace built from pot tiles which was originally situated in the centre of the ground-floor. No dug-out cellars or storage pits have been identified under the plank flooring.

Fragments of wattle and two pieces of lids, 35 cm in diameter, from barrels or baskets were found among charred timber at floor level in the south-east of the room. Structures built from ground beams, used as platforms for storing goods, have been identified along the west and south walls. Near them lay erratic blocks of stone which may have served as supports or dead weights.

Samples of the preserved wooden artefacts have been radiocarbon dated as follows: lid, 1405–1485 (95.4%); plaiting, 1480–1670 (94.3%), including 1520–1590 (46.2%); ground beam from the western wall, 1390–1490 (94.4%). Dendrochronological analysis has shown that the ground beam structures were made from pine trees cut down after 1363 and 1370, and that oak beams found on the floor were made of trees cut down after 1341, 1374 and 1378.

Building IIa (phase Ia) was identified only as a broad trench, with preserved segments of the north, west and south walls, measuring not less than 6 x 7 m (Fig. 3a). Its reconstructed plan has been based on earlier work (Rozwałka 1989). No traces of its framework have survived; it was most probably dismantled during construction of Building IIb, which was erected later in the same trench. In the east, corresponding to the rear of the basement of IIa, three storage pits (depth: 0.75–1 m) were uncovered below the bottom. These

contained many artefacts from the 14th and 15th centuries, including fragments of pottery and two Jagiellonian denarii. As the state of preservation of the coins makes it impossible to establish the time and place of their minting, they have been ascribed to the broad period of 1389–1501, covering the entire date range when the Jagiellon dynasty minted crown denarii. The earlier date, therefore, determines the *terminus post quem* for IIb as well as for buildings Ia, Ib and III, which cut through the foundation trench.

Building IIb (phase Ib) was erected in the broad trench from IIa after demolition of the earlier building, and measured not less than 6 x 7 m, (Fig. 3b). The dimensions and construction of this building are based on earlier exploration (Rozwałka 1989). New timber walls built in the foundation trench have only left vestiges of their outer facing and ground beams. Their posts were probably removed when the ground floor collapsed after a fire; a hole dug for that purpose has been identified. The building was presumably not smaller than 5.20 x 6.20 m (floor area of 32.24 sq. m). Inside, above the level of its charred floor, excavations found destroyed walls of the upper storeys, containing charred beams and 15 cm thick blocks of pugging with remains of bundles of straw; some of them bore traces of a thin layer of calcareous plaster on their inner surface. Remains like this indicate half-timbered construction of the upper storeys.

Dendrochronological analysis of a sample of a ground beam has shown it was made of oak and that the tree from which it was made was cut down after 1317. The date indicates the *terminus post quem* for the building, not the time of its construction. However, the *terminus* binding for IIb is determined by the Jagiellon denarii from 1389–1501 discovered in the storage pits of IIa. It seems likely that the walls of IIb were built from timber recovered from the older building.

Building III (phase 2b) was erected in a broad trench, and measured 2.60 x 4.10 m (Fig. 3d), cutting through Building IV and an edge of the foundation trench for Buildings IIa and IIb. Three sides of its framework have survived; the fourth has been reconstructed by drawing the axis of the building through the central posts in its side walls. The indicated dimensions are 2.40 x 3.70 m (floor area of 8.88 sq. m). Excavations have identified remains of about 20 cm thick ground beams and of posts, 10 x 10 cm or 20 x 20 cm, spaced at intervals of 55, 70 and 90 cm. The walls were faced on the outside with about 30 cm

wide horizontal planks; inner facing has been preserved only fragmentarily. Remains of the western wall indicate half-timbered work, with pugging found between the posts. The floor of the eastern part covered a pit (depth: ca. 2 m, diameter: 1.90 m), pear-shaped in its vertical section (i.e. flaring towards the base). Its fill contained artefacts from the 14th–15th centuries, including fragments of pottery and coins: a Prague groschen of 14th–15th century date and Vladislaus III's denarius minted in 1434–40. The artefacts provide the *terminus post quem* for Building III.

Dendrochronological analysis of timber samples indicates that the trees were cut down in the first half of the 14th century. The construction of building III may have used recycled timber. The structure was probably an outbuilding, e.g. a granary.

Building IV (phase 1a) was erected in a broad foundation trench no larger than 5 x 5.30 m (Fig. 3a). Its stratigraphic position shows that it was older than Ia, Ib and III. Excavations uncovered fragments of its northern and eastern ground beams as well as traces of two posts, one in each wall, lying 2.10 m and 2.20 m from the north-east corner. When reconstructing the layout of IV, researchers have assumed a roughly 85 cm long module, which gives 4.50 x 4.60 m for a wall containing five posts (floor area of 20.70 sq. m). The basement probably consisted of two rooms, as suggested by a fragment of a ground beam placed along the long axis of the building and by a post found 85 cm from the northern wall. The surviving remains of basement walls confirm the use of framework construction faced with planks. In the north-east corner, under the basement floor, there was a storage pit or a recess dug about 35 cm in to loess, containing fragments of a ceramic vessel dated to the 14th–15th centuries.

Exploration of Building IV has revealed two phases. A functional layer found at its base shows traces of burning, probably from a conflagration. After that first fire, the building was still in use, and the bottom was covered with a levelling layer of loess. No vestiges of replaced structural elements have been identified in the foundations. The upper storey could have been converted, while the basement remained unchanged. However, the timber construction was destroyed by a second fire; the basement was then filled with rubble of pugging containing charred wood. Remains like this may indicate that the ground floor had half-timbered walls.

Building V (phases 2a, 2b), with a reconstructed length of 5 m and 3.20 m width (floor area of 16 sq. m), was erected in a broad trench as the rear section of Building VIb (Fig. 3c–d). Together with the front section, it formed one building, 5 x 8.5 m (floor area of 42.5 sq. m). None of its wall posts has been preserved. Excavations have only found lumps of pugging with impressions of timbers and of posts with a diameter of 18 or 23 cm. Horizontal planks on the outer side of the posts and a trace of a roughly 30 cm thick ground beam were also discovered. Layers of pugging, probably part of the inner facing, have been uncovered at the southern wall. The room had plank flooring. Traces of two posts set directly on the ground, probably supporting a ceiling joist, have been documented in the axis of the room. In its south-east there was a storage pit (depth: ca. 0.90 m) under the floor. It contained pottery dated to the 14th–15th centuries and a Jagiellonian denarius.

Building VIa (phases Ia, Ib) was erected in a broad trench, from which only parts of the edge have survived on the south and west. Its dimensions have been determined as 4.5 x 6 m (floor area of ca. 23 sq. m) on the basis of its broader stratigraphic context. The form of its walls has not been established, but a trace of the southern ground beam has been preserved. Excavation found a small recess (height: 0.22 m) under the floor in the central area and a roughly 0.70 m deep storage pit in the south-west corner. Functional layers covering the bottom of the basement contained fragments of pottery from the 14th and 15th centuries and Vladislaus III's crown denarius. The coin provides a *terminus post quem* for the layer as the denarii were minted in 1434–40.

Building VIb (phases 2a, 2b), erected in a broad trench within the frontal section of a larger building, may originally have been a separate structure on a four-sided plan, built with five posts in each wall, supplemented later with a rear section, Building V (Fig. 3c–d). The constructional form of VIb is difficult to establish as its posts have not survived, while its timber walls and about 30 cm thick ground beams have left barely discernible traces. Vestiges of charred planks, presumably part of the northern wall, were uncovered during earlier exploration (Rozwalka 1989). Reconstructed dimensions of VIb are 5 x 5.40 m (floor area of 27 sq. m); together with its rear section, it formed one building, 5 x 8.5 m (floor area of 42.5 sq. m). In the basement, there was a fragment of a ground beam along the long axis of the room (which indirectly proves an internal division of the space) and remains of

charred plank flooring placed along the E–W axis. After the fire, the building remained in use; charred timber was covered with a loess levelling layer. A Vladislaus III crown denarius (1434–1440) was found in the fill of the basement.

Building VIc (phase 2b) was probably related to the extension of Building VIb (Fig. 3d). Its constructional form cannot be determined as there are too few traces left. It seems that the eastern part was not larger than the front of the building; thus, its plan coincided with the rooms below the frontal section of VIb. We may surmise that VIc was built to extend the surface of the basement or to give it access to the street.

Building VIId (phase 2c) was the last one erected in the uncovered stratigraphic sequence. Its only preserved remains are a fragment of a 25 cm thick ground beam and rubble of wall pugging. The position of the beam corresponds to the line of the southern wall of Building VIb.

Building VII (phase 2b) was erected in a broad trench; reconstructed dimensions: 7.20 x 7.60 m (Fig. 3d). Researchers have calculated the layout of the southern part of the building on the basis of stratigraphic sequences established during earlier exploration (Matyasze-wski 1995). Remains of wall construction indicates that the dimensions of VII may have been 6.90 x 7.20 m (floor area of 49.68 sq. m). Excavations in the northern part have revealed remains of the western wall and rubble from the northern and eastern walls. No posts have been preserved; there are traces of a ground beam, not smaller than 12 x 18 cm, and charred planks from the walls. Analysis suggests that the construction consisted of posts and laths covered with a thick layer of pugging, typical of half-timbered work. Remains of plank flooring have been uncovered in the basement. A sample taken from the rubble of the northern wall has been radiocarbon dated to 1260–1400 (after calibration); timber from the western wall has been identified as coming from a tree cut down after 1309.

Building VIII (phase 1b) was erected in a broad trench, 6 x 9 m (Fig. 3c); the dimensions are based on its broader stratigraphic context (Rozwałka 1989; Matyasze-wski 1995; Matyasze-wski, Mitrus 1995). A similar procedure has been applied to reconstruction of the dimensions of Building VIII as 5 x 8.60 m (floor area of 43 sq. m). The calculations are mainly based on the discovery of a roughly 8 m long segment of the northern part of the building, with a preserved outline of its foundation trench and the structure of a half-timbered wall. At

the base there was a 40–55 cm thick ground beam. Only two of the posts joined to the beam have survived, knocked over and charred to a considerable degree, with diagonals of 15 cm and 20 cm, spaced at an interval of about 110 cm. They were faced on both sides; on the inside, with 26 or 30 cm wide and 5 cm thick horizontal planks; on the outside, with planks from which only small charred fragments have been preserved; the space between the faces was filled with clay. Dendrochronological analysis of timber from the northern wall has shown that the elements were made from oaks cut down in the 14th century: the ground beam – after 1341; a facing plank – after 1362; the posts – after 1364 (–5/+8) and after 1370.

Building IX (phase 2a) has been identified after the discovery of the southern edge of a broad trench (Fig. 3c). Its form is analogous to those of the foundation trench of Building VIII.

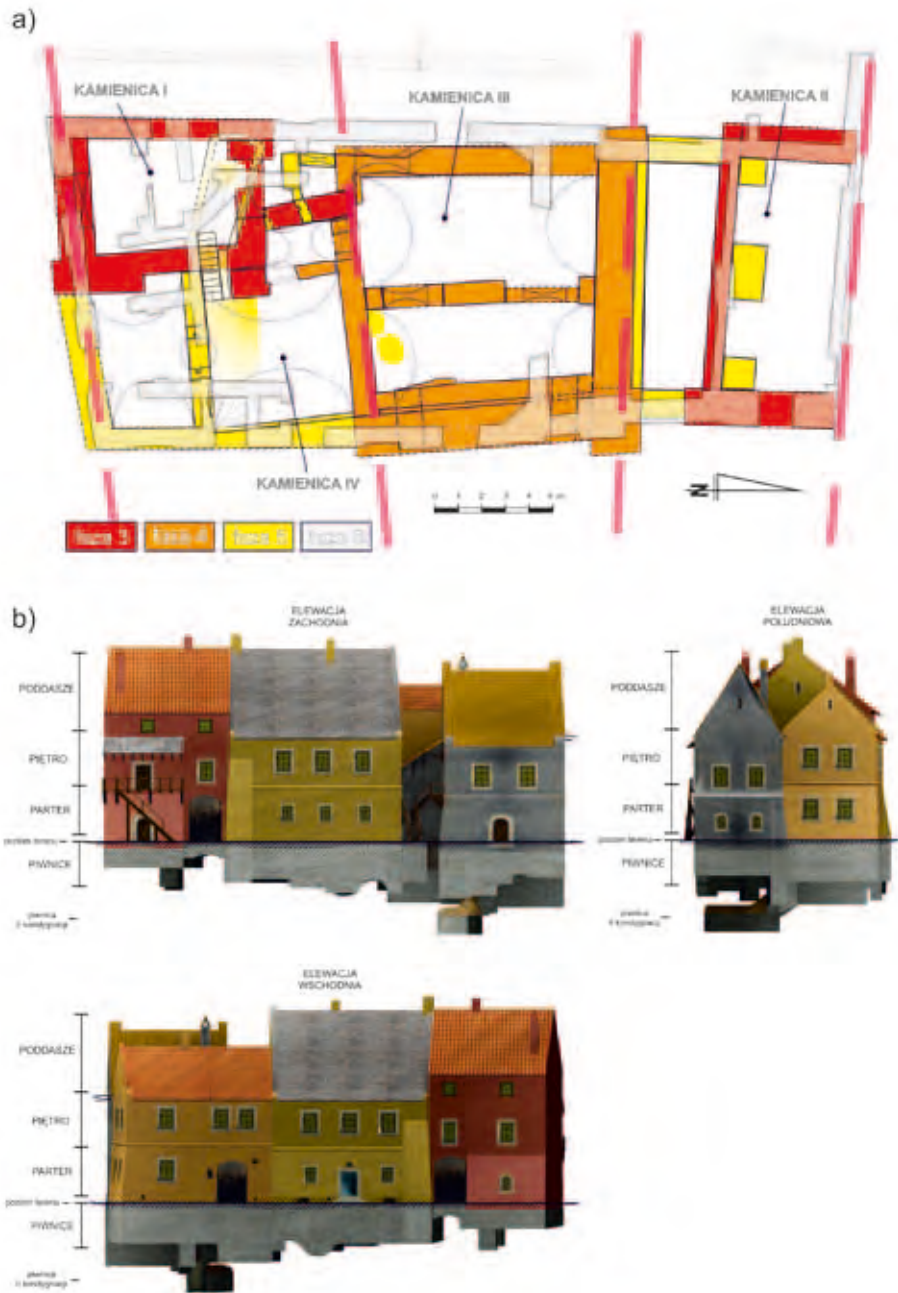
Building X (phase 2c) is known only from the remains of a plank flooring of an undetermined structure. Its poor state of preservation makes it impossible to calculate its floor area.

Building XI (phase 2c) was erected in a broad trench, and its remains comprise only a corner with poorly preserved timber walls.

Townhouse I (phase 3) facing Jezuicka Street, four-sided with one section, 6.30 x 8.70 m (Fig. 4a). Its dimensions, including an abutment at the rear (which may have supported a wooden staircase), are contained in full units of the ell measurement: 11 x 22 Polish ells (6.34 x 12.67 m). The ground floor had a floor area of ca. 28 sq. m. Stratigraphic analysis has shown that the building had no basement; there were only cellars, one inside the building, at its north-western corner, the other at the back, equipped with a ladder made of wood and rope.

Townhouse IIa (phase 3) built on a rectangular plan, 11 x 22 Polish ells, i.e. 6.34 x 12.67 m, facing Dominikańska Street (Fig. 4a). The building had no basement. The ground floor had an area of ca. 47.50 sq. m. The total area, without the staircase, was 80.33 sq. m. The townhouse was built along the plot, with its northern foundation along the boundary; there was also a drive leading into the plot from the south.

Townhouse IIb (phase 5) is linked with a younger phase of Townhouse IIa, after a conversion of the building (Fig. 4a). Inside, at the corners and in the southern wall, excavations have found three foundations which may have supported a vaulted arch, made from blocks of calcareous rock bound with sand and calcareous mortar. The struc-

Fig. 4. a – townhouses (by D. Bednarski and J. Tkaczyk); b – reconstruction of the layout of the dense housing in phase 5 (by D. Bednarski and J. Tkaczyk)
Ryc. 4. a – zestawienie konstrukcji murowanych (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk); b – próba odtworzenia wyglądu zwartej zabudowy w fazie 5 (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk)

tures were related to a conversion of the ground floor, i.e. construction of a connecting vaulted hallway and a second storey. After the conversion, the hallway was closed with a door. Townhouse IIb, together with the hallway, had the dimensions of 14 x 22 Polish ells, i.e. 8.06 x 12.67 m (floor area of 102.12 sq. m, without the staircase).

Townhouse III (phase 4) was built on a roughly square plan, 22 x 22 Polish ells, i.e. 12.67 x 12.67 m (floor area of ca. 160.53 sq. m). The underground level was divided by an arcaded wall parallel to Dominikańska Street. Two rectangular arched cellars had a floor area of ca. 45 sq. m and 38 sq. m (reduced to 30.70 sq. m after renovation; Fig. 4a). In the eastern wall, there were two openings which either provided access to Dominikańska Street or were used as a garbage chute. The northern wall was very thick; it may have been built as a firewall at an earlier date. The building had probably one upper storey.

Townhouse IV (phase 5), ca. 7.50 x 11.50 m (Fig. 4a) was built in a corner of the plot at the junction of Dominikańska and Jezuicka Streets. Its walls were linked with those of Townhouses I and III (Fig. 4b). Two arched cellars, with a floor area of 24 sq. m and 33.60 sq. m, were oriented along axes parallel to Jezuicka Street. Below, at the second underground level, there was another cellar accessed through a staircase with steps made from limestone blocks.

Archaeological exploration of the area under the Old Theatre has uncovered remains of buildings, storage pits and numerous artefacts. Furthermore, analysis of spatial relationships has shown that the area contains three distinct zones of archaeological features dating to the period after the charter, separated by strips of open ground. This observation has provided a basis for further research. The strips were undoubtedly the original borders of the plots, maintained for several centuries. When the townhouses were being constructed, their layout was greatly influenced by the earlier division, as their foundations were laid with reference to the old borders. These conclusions help to identify boundaries of the individual plots. The extant layout of timber or brick buildings, matching the layout of the entire block and streets, suggests that the division was conditioned by the charter. The original layout accorded with the scheme in which plots situated further away from the market square should have a width of 2.5 perches and a length of 7 perches (Rozwałka *et al.* 2006, 158). With the ell measurement (one Polish ell equalling 0.576 m) expressed in metres, the

dimensions of a plot are 10.80 x 30.24 m (surface area of 326.59 sq. m). Local conditions resulting in the asymmetrical form of the block also shaped the plots, which, though having the same surface area became roughly rectangular or trapezoidal. Their frontages corresponded to the course of the former access route.

Analysis of building development in the area after 1317 has led to classification of the excavated features as constructed before or after the city charter. Researchers have considered architectural and spatial traits of the remains and concluded that the oldest features, dated to the early medieval period before the charter, were laid out quite differently from the later ones. A preserved wall of one subterranean building faced north-east; the layout was at variance with the charter dividing that part of Lublin into plots and access routes oriented along E-W and N-S axes.

The new spatial order conditioned the distribution and form of the buildings, adapted to the size of the plots, with an access to main communication routes. Technical solutions resulted from pragmatic and economic factors. Presumably, wooden fences were put up along the boundaries, but they did not set permanent lines of demarcation, as the changing layout of the buildings signifies slight deviations from the original layout. If needed, the boundaries were probably revived, though not accurately enough to fully coincide with the earlier ones. Still, they stayed within the tolerance of 1 m. We may guess that the deviations were caused not so much by crude measurements as by fires which destroyed entire blocks of buildings together with all points of reference.

The layout changed in all the explored plots, as shown by stratigraphic relations between the uncovered timber buildings. The constructions usually show signs of conflagration. Fires destroyed not only individual plots but also the surrounding area, sometimes spreading along whole frontages or blocks of buildings. Lack of stratigraphic relations between the plots and the imprecise chronology of the timber remains, dated to the 14th–15th centuries, makes it difficult to connect all the observations in a consistent way. The analysed building development, therefore, has been divided into basic phases in which particular changes take place parallel to one another, with similar patterns in almost all the plots. This approach helps to present significant construction works in a broader context.

The general division proposed for the three analysed plots comprises their development in the late medieval period of timber structures and dug-out cellars and in the modern era of brick architecture. The phases cover building operations known only from research into the archaeological features and preserved remains. The identified processes have been categorised into six main phases (Fig. 3–5). Phase 1, dated to the 14th century and the first half of the 15th century, is linked with timber structures with an average floor area of 20–40 sq. m. Phase 2, dated to the second half of the 15th century, has timber structures with a floor area of 40–50 sq. m. In phase 3, dated to the beginning of the modern era in the 16th century, brick structures were erected, at first with a floor area not larger than 100 sq. m. In phase 4, dated to the 16th/17th centuries, building development extended across the entire width of the plot. Phase 5, in the 17th century, is characterised by conversions of earlier structures and building new ones in the remaining undeveloped area, with access needs taken into consideration, as shown by the connecting hallway leading into the rear of the plot or by the narrow yard accessed from Jezuicka Street. Phase 6 is related to construction of the Old Theatre in 1822 on the foundations of the destroyed buildings.

Phases 1 and 2 have been divided into sub-phases to cover developments implied by the traces of buildings and storage pits. It should be emphasized that the only preserved traces we have are those of the lower parts of the basements. Presumably, there were also buildings with no basements or with shallow foundations whose existence we can only guess at on the basis of the storage pits situated at the rear.

The following description of the phases sums up the analysis, presenting the model of building development assumed in this paper.

Phase 1a incorporates the remains of three buildings situated in two plots (Fig. 3a): in the southern plot at the corner, Building IIa on the frontage of Dominikańska Street and Building IV, with two deep cellars at the rear; and in the central plot, Building VIa, with its gable wall facing Dominikańska Street. There are no remains of a building in the northern plot, but a large cellar located at the rear may indicate that there was a building here.

Phase 1b covers three buildings situated in three plots, with their narrower walls facing the frontage of Dominikańska Street (Fig. 3b). In the southern plot, Building IIb was erected in the adapted foundation trench of Building IIa; the technical condition of IIa probably necessi-

tated its rebuilding from the ground beams upwards. The rear part of IIb was used for storage, as proven indirectly by the dug-out cellars. In the central plot no changes in the layout have been identified. Building VIa probably retained its original form, as suggested by functional layers at its bottom, having no analogy in the adjoining plots. The northern plot was taken up by a new larger structure, Building VIII.

Phase 2a covers a spatial change in this part of the city, presumably resulting from a huge fire. This conflagration made it necessary to reinstate the boundaries of the plots and to construct new buildings, larger than the earlier ones. The southern part of Dominikańska Street was probably broadened by moving the frontage of the houses back to the west. The hypothetical project may have included demarcation of Building Ia, with its southern wall marking the frontage of Jezuicka Street, in the plot at the corner (Fig. 3c). A two-part structure taking up the central plot could have been constructed in stages: first its front section – Building VIb, then its rear section – Building V; a dug-out cellar has been identified at its southern wall. The northern plot has no traces of buildings except a storage pit at the back. It is possible, however, that there was a building without a basement there or that foundations of that building were demolished during subsequent construction works. Interestingly, researchers uncovered there an edge of the foundation trench of Building IX from the adjacent northern plot. This is an example of transgressing the boundaries or of delineating new boundaries deviating slightly from the original division. The divergence might have resulted from a plan for high-density housing, but the broader context of the uncovered remains points to consequent construction of detached houses in that part of Lublin.

Phase 2b covers building development in keeping with the new spatial plan. In the southern plot, a thorough conversion resulted in replacement of Building Ia with Building Ib (Fig. 3d). The basement of Ia, instead of being filled in, served as a broad foundation trench for an analogous construction. At its back (when viewing the plot from Jezuicka Street), Building III was constructed as an outbuilding with a storage pit dug out under its basement. In the central plot, the development probably consisted of adding an extension, Building VIc, to Buildings V and VIb, forming one structure. The change may have been aimed at extending the basements or providing them with access to Dominikańska Street. In the northern plot Building VII was

erected, with its (unpreserved) northern wall built presumably right next to the boundary. The stratigraphic sequence indicates that the new building cut through the foundation trench of Building IX in the adjacent plot. The resulting spatial relationship may be another example of correcting boundaries or as an attempt to combine the buildings into dense frontage housing, probably characteristic of rows of houses lying along the main streets.

Phase 2c continues the spatial changes in the timber architecture. Its scope is difficult to assess, since the structures were largely destroyed when foundations and basements of the townhouses were being constructed in the subsequent phases. Their few traces suggest that new buildings were erected, though their layout is uncertain. One of those traces is Building X, a fragment of charred floor in the southern plot, and a storage pit with posts uncovered close by. The central plot has vestiges of filling in the older structures destroyed by a fire and of erecting a new building, VIId; an uncovered fragment of its ground beam coincides with the layout of the reconstructed southern wall of the earlier structure, VIb. In the northern plot, as in the other two, there are traces of destruction of timber buildings but also of the construction of a new house, IX, situated further away from the frontage. The front part of the plot seems to have been unoccupied at that time.

Phase 3 marks an architectural turning point when the first brick houses were erected (Fig. 4a). In the southern plot, Townhouse I was built on the frontage of Jezuicka Street. Its location may have been related to the layout of the older timber structures occupying part of the eastern frontage of the plot, but we have no remains to verify this thesis. There was a dug-out cellar at the rear of the townhouse. The central plot had no brick buildings, and while there may have been timber structures there this area was destroyed in the next phase, when basements were being dug. In the northern plot, Townhouse IIa was erected along the northern boundary, with an access route at the southern side.

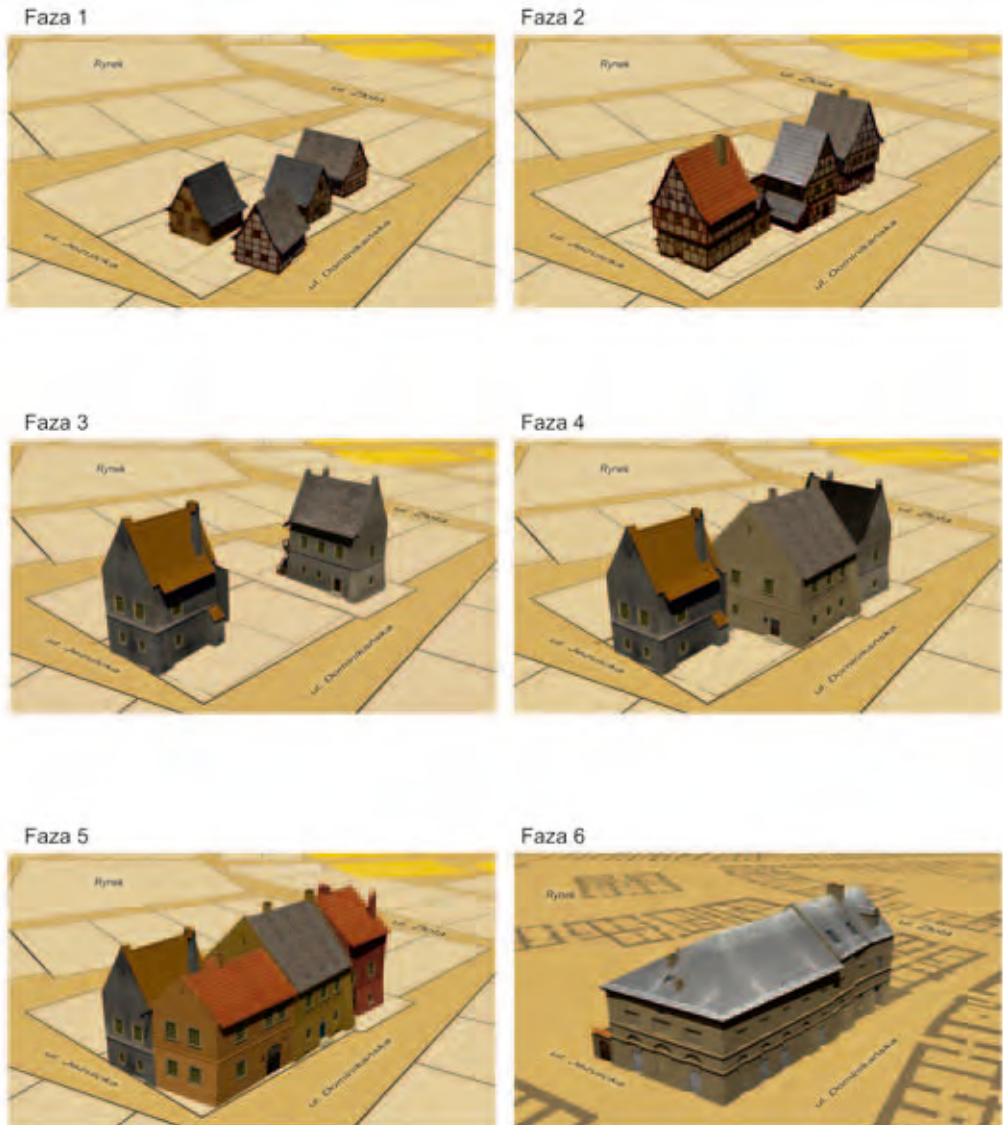
Phase 4 covers the construction of Townhouse III, taking up the whole width of the plot, without changing the boundaries delineated after the charter (Fig. 4a). Thick walls of the foundations crossed over the demarcated borders, perhaps because of a planned common wall between the two adjoining plots. The basements had an unusual layout, lying across the long axis of the plot, and the plan of their foundations did not provide for a separate passageway between the front and the

yard. This may imply that changes took place in the layout of the area at that time. The plot may have been divided into smaller units: the eastern one still accessible from Dominikańska Street, and the back one, with a western frontage, accessed from an alley within the block. A similar division could have occurred in the southern plot. The new boundary of the divided plots would have run along the western side of the townhouses, leaving narrow yards along their walls which coincide with the present-day boundary.

Phase 5 shows increasing density of the housing (Fig. 4a). Townhouse IV developed the corner at the junction of Dominikańska and Jezuicka Streets, its walls linked with earlier structures. It seems likely that the two halves of the southern and central plots were then merged into one property, as shown by the connection of the basements of Townhouses III and IV and their access from the rear of Townhouse I, and by the basement of Townhouse I which had stairs joining it to the basement of Townhouse IV. The northern plot retained its boundaries delineated after the charter, and bears no traces of division. One important change was the replacement of a drive along its southern boundary with a connecting hallway, thus preserving an access route to the rear of the plot.

Phase 6 was marked by the purchase of the area including two of the analysed plots, the southern one reoriented in phase 5 and the northern one within its original boundaries. After they were merged construction of the Old Theatre began (Fig. 5). Builders made use of ground beams from the townhouses, reducing costs and time needed for the enterprise. Completion of the project took barely four months (Kasiborski 1981, 6). The walls of Townhouses I, IIb, III and IV were adapted for the purpose; a new arcaded foundation, continuing the line of the western wall of Townhouse I to Townhouse IIb, was built only for a segment of the western wall of the theatre.

The archaeological research undertaken during renovation of the Old Theatre has broadened our knowledge of the former layout of a small part of the city. These are valuable data since we have few reliable historical and iconographic sources on the architecture of Lublin in the Middle Ages or the early Old Polish period. Further archaeological exploration of building development in Lublin is essential to identify changes taking place in the entire Old Town within the fortifications and in the developed outskirts of the city.

Fig. 5. Spatial visualisation of the building development in the area under the Old Theatre (by D. Bednarski and J. Tkaczyk)

Ryc. 5. Wizualizacja przestrzenna zabudowy działki pod Teatrem Starym (rys. D. Bednarski, J. Tkaczyk)

References

- Bortkiewicz E. 1983. *Kamienica przy ul. Rynek 12 w Lublinie. Dokumentacja naukowo-historyczna* 1–2. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Boruch P. 1987. *Lublin – Stare Miasto. Dokumentacja z nadzorów archeologicznych przy obiektach różnych*. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Kasiborski A. 1981. *Stary Teatr, ul. Trybunalska 20. Dokumentacja z badań architektonicznych* 1–2. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Matyaszewski M. 1995. *Sprawozdanie z nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi związanymi z podbiciem i izolacją fundamentów przy budynku tzw. „Dawnego Teatru”, przy ul. Jezuickiej w Lublinie*. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Matyaszewski M. and Mitrus E. 1995. *Dokumentacja z badań archeologicznych wykonanych w miesiącach sierpień–listopad 1995*. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Rozwałka A. 1989. *Dokumentacja z nadzorów archeologicznych przy obiektach różnych (ul. Trybunalska 20, tzw. Dawny Teatr)*. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Rozwałka A., Niedźwiadek R. and Stasiak M. 2006. *Lublin wczesnośredniowieczny. Studium rozwoju przestrzennego*. Warszawa.
- Tkaczyk J. and Niedźwiadek R. 2008. *Wstępne sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych w Teatrze Starym w Lublinie (ul. Jezuicka 18)*. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Tkaczyk J. and Niedźwiadek R. 2009. *Sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych w Teatrze Starym w Lublinie (ul. Jezuicka 18.)* 1–2. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Tkaczyk J. and Niedźwiadek R. 2009. *Dokumentacja z nadzoru archeologicznego w Teatrze Starym w Lublinie (ul. Jezuicka 18),* 1–4. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.
- Tkaczyk J. and Niedźwiadek R. 2011. *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Teatrze Starym w Lublinie (ul. Jezuicka 18)* 1–5. Unpublished typescript stored in the Archive of the Voivodship Office for Remains Preservation in Lublin.

Jacek Tkaczyk

Analiza rozwoju zabudowy miejskiej w późnym średniowieczu i nowożytności na przykładzie parcel pod Teatrem Starym w Lublinie

Zasiedlenie Wzgórza Staromiejskiego w Lublinie ma długą tradycję, której początki sięgają wczesnego średniowiecza. Dwukrotna lokacja miasta na prawie niemieckim wpłynęła na powstanie układu przestrzennego, który warunkował rozplanowanie zabudowy. Badana działka położona jest w południowo-wschodniej części Starego Miasta, rozmiarzonego w 1317 roku, podczas drugiej akcji lokowania na prawie Magdeburskim (Rozwałka *et al.* 2006, 153). Wytyczono wówczas rynek, bloki zabudowy oraz ulice, które swym kształtem odbiegały od typowego szachownicowego planu miasta. Poprzez dostosowanie nowego wzorca do warunków terenowych, przy uwzględnieniu starszej strefy zurbanizowanej oraz przestrzeni obwiedzionej umocnieniami obronnymi, uzyskano asymetryczny układ rynku i bloków, rozdzielonych parabolicznymi uliczkami. Zapewne przekładało się to również na nieregularny kształt rozmierzanych parcel.

Działka poddana analizie rozwoju zabudowy położona jest na tyłach przyrynkowego Bloku IX, w jego południowo-wschodnim narożniku, u zbiegu ulic Jezuickiej i Dominikańskiej (Ryc. 1). Badana parcela, jak również z nią sąsiadujące, mają układ dłuższych boków w osi północ-południe. W zachodniej części bloku, styczącej z pierzeją rynkową, działki zorientowane są w osi zachód-wschód. Prawdopodobnie pomiędzy tymi strefami przebiegała w średniowieczu ulica wewnątrz blokowa, znana z przekazów XVI-wiecznych jako uliczka poprzeczna (Bortkiewicz 1983, 34).

Gmach Teatru Starego niemal w całości zajmuje obecną działkę. Jedynie wzdłuż zachodniej granicy pozostawiono wąskie przejście, prowadzące na niewielkie podwórze. Kamienice w północno-wschodniej części bloku mają podobny układ względem stron świata. Również i tam zabudowania pokrywają znaczną powierzchnię parcel, z wyodrębnionymi niewielkimi dziedzińcami. Nieco odmiennie prezentują się budowle na działkach w pierzei rynku. Tam na tyłach kamienic dominują niezabudowane podwórka. Można jedynie przypuszczać, że w średniowieczu i okresie staropolskim te wolne przestrzenie były zajęte przez drewnianą zabudowę. Wzniesione budowle były następstwem procesu zagospodarowania parcel, który został zapoczątkowany zapewne niedługo po rozmierzeniu działek lokacyjnych, wraz z powstaniem pierwszej zabudowy miejskiej. W przeciągu XIV i XV wieku, tak jak i później, stawiano budynki mieszkalno-magazynowe w pierzejach ulic, natomiast tyły działek przeznaczono na cele gospodarcze.

Lubelskie Stare Miasto od kilku dziesięcioleci jest celem badań archeologicznych, prowadzonych zazwyczaj w nielicznych wykopach sondażowych

albo częściej podczas nadzorowania różnych prac budowlanych. Odkrycia przy takich przedsięwzięciach przeważnie miały niepełny wymiar, spowodowany ograniczoną wielkością niedużych wkopów badawczych. Ponadto, wyniki dotyczące rozpoznania zabudowy miejskiej rozkładały się nieproporcjonalnie, odnosząc w głównej mierze do najmłodszych faz, związanych ze wznoszeniem podpiwniczonych kamienic. Prace muratorskie w znaczącym stopniu przyczyniły się do zniszczenia średniowiecznych relikwów architektury drewnianej.

Pomimo wielowiekowych ingerencji zaburzających układ stratygraficzny Wzgórza Staromiejskiego, na działce pod Teatrem Starym, odkryto zachowane w różnym stopniu ślady kilkunastu zabudowań. Uchwycone sekwencje stratygraficzne, o łącznej miąższości nawarstwień antropogenicznych wynoszącej średnio 6 m, umożliwiały obserwację kolejności powstawania poszczególnych założeń drewnianych, a następnie murowanych. Badania archeologiczne prowadzone przy akcjach remontowych Teatru, objęły powierzchnię wynoszącą w sumie około 5 arów (Boruch 1987; Rozwałka 1989; Matyaszewski 1995; Matyaszewski, Mitrus 1995; Tkaczyk, Niedźwiadek 2008; 2009; 2011). Pozwoliło to na rozpoznanie zasięgu zabudowy oraz jej szerszego kontekstu.

Pierwotny poziom terenu w tym rejonie, znajdował się około 2 m poniżej obecnego bruku ulicy Dominikańskiej i opadał w kierunku południowym zgodnie z nachyleniem stoku Wzgórza Staromiejskiego. Na tej podstawie ustalono, że niższe kondygnacje budynków były zagłębione w podłoże lessowe od około 1,80 do 2,40 m. Wzniesiono je w szerokoprzestrzennych wkopach fundamentowych. Odkryte pozostałości zabudowy uchwycono w spągowych partiach, o wysokości wynoszącej od 0,30 do około 2 m.

Stan zachowania śladów po budynkach drewnianych był bardzo słaby. Elementy konstrukcyjne uległy spaleni lub zbutwieniu, w takim stopniu, że niekiedy ich identyfikacja przysparzała sporo trudności. Zgrupowanie obiektów archeologicznych oraz konstrukcji murowanych, na niedużej powierzchni spowodowało zniszczenie starszych relikwów przez powstające kolejne założenia. Wynikiem kilkunastuletniej działalności budowlanej, skutkującej destrukcją obiektów archeologicznych, było to, że przetrwały do czasów współczesnych jedynie w formie fragmentów. Tylko w trzech budynkach, oznaczonych numerem Ia, Ib, VIII, odkryto pozostałości czterech boków (Ryc. 2a). Pozostałe wycinki planów zabudowy poddano rekonstrukcji poprzez uśrednienie ich możliwych maksymalnych i minimalnych gabarytów, wynikających z kontekstu stratygraficznego. Odtworzone hipotetyczne rzuty poziome założeń drewnianych, przedstawiają warianty mieszczące się w tolerancji, np. równej grubości muru, który wzniesiono wzdłuż przebiegu jednej ze ścian.

Odkryte dolne części budynków oraz rumowiska wyższych kondygnacji, świadczą o zastosowaniu techniki szkieletowej w typie szachulcowym. Ściany takie cechowały drewniane kratownice złożone z pionowych słupów zaczepianych u podstawy na belkach podwalinowych, a w wyższych partiach usztywnione poziomymi ryglami. Przestrzenie pomiędzy belkami wypełniano gliną wymieszaną z sieczką lub wiórami (Ryc. 2b). W najbliższej okolicy

Lublina, po północnej stronie rzeki Czechówki, występują w podłożu naturalnym pokłady gliny, którą najprawdopodobniej pozyskiwano na potrzeby budownictwa szachulcowego. Ściany tego typu, przy odpowiedniej grubości osiągały wysokie walory cieplne, niezbędne do egzystowania w okresie niskich temperatur. Takie rozwiązanie konstrukcyjne stawało się atrakcyjne przy ograniczonej dostępności do drewna. Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć wygląd elewacji budynków, z których część mogła posiadać oblicowanie z dranic. Również ściany wewnątrz pomieszczeń mogły mieć drewniane lica.

Domy szachulcowe z pewnością były popularne w warunkach miejskich, gdzie częste pożary wymuszały stosowanie ekonomicznych rozwiązań oraz niepalnych materiałów, np. gliny. Konstrukcje szkieletowe wypierały technikę zrębową, ponieważ wносиły więcej możliwości aranżacyjnych oraz konstrukcyjnych, umożliwiając stawianie budowli o znacznie większej kubaturze przy użyciu tej samej ilości metrów sześciennych drewna.

Rozwój miasta po jego lokacji oraz stopniowe zagęszczenie zabudowy, przerywane klęskami pożarów, stwarzało potrzebę wprowadzenia techniki budowlanej, odpowiadającej ówczesnym warunkom. Przy obecnym stanie badań Wzgórza Staromiejskiego, można jedynie zakładać, że idea budowania domów szachulcowych wiąże się z adaptacją na grunt lubelski wzorców zaczerpniętych z miast Europy zachodniej. Kolonizacja na prawie niemieckim z pewnością sprzyjała przenoszeniu i rozpowszechnianiu takiej myśli technicznej.

Pośród czternastu zidentyfikowanych budynków drewnianych pod Teatrem Starym, w dziesięciu zarejestrowano ślady podwalin konstrukcji szkieletowych, a w pięciu z nich zachowały się pojedyncze słupy. Rozpoznano dwa przykłady założeń, w których wykonano ścianę szachulcową na poziomie piwnic. W pięciu budynkach relikty szachulcowych ścian poświadczały rumowiska kondygnacji parterowej.

Analiza cech konstrukcyjnych pozwoliła na wskazanie prawdopodobnych modułów, obliczonych na podstawie odstępów między słupami oraz odległościami od narożników, a także przyjęcie średniej grubości belek przed spalaniem lub rozpadem. Uzyskany wynik przedstawia zastosowany porządek konstrukcyjny, mający swe odzwierciedlenie w stosowanym schemacie budowlanym, wywodzący się najprawdopodobniej z jednego źródła. Stwierdzono kilka rodzajów czworobocznych budynków, których konstrukcję ścian cechuje przeważnie nieparzysta ilość słupów w układzie: 3 x 5, 5 x 5, 5 x 7, 7 x 7 lub 7 x 8.

Budynek Ia (faza 2a) wzniesiono we wkopie szerokoprzestrzennym o wymiarach 7,36 x 8,05 m (Ryc. 3c). Przecinał on wypełnisko budynku IV oraz skraj wkopu fundamentowego pod budynki IIa i IIb, nie naruszając przy tym ich konstrukcji. Głębokość odkrytego założenia sięgała około 1,80 m poniżej poziomu humusu pierwotnego. Na dnie odkryto relikty czworobocznej budowli posadowionej na podwalinie o szerokości wahającej się pomiędzy 32 a 36 cm. Tworzyła podstawę budynku o wymiarach 7 x 7,10 m (powierzchnia zabudowy 49,70 m²). Na odcinku ściany zachodniej zacho-

wały się ślady 4 słupów, ustawionych w odstępach: 85–18–115 cm, natomiast w ścianie północnej – 3 słupy, co 80 cm (Ryc. 2a). Przekroje ich negatywów miały kształt czworoboczny o wymiarach nie mniejszych niż: 12 x 16, 12 x 14, 14 x 22 cm. Od strony zewnętrznej ściany były oblicowane dranicami. Takie rozwiązanie techniczne świadczy o zastosowaniu konstrukcji szkieletowej na poziomie kondygnacji piwnicznej. Po wybudowaniu fundamentu przestrzeń wkopu wypełniono warstwą zasypiskową, składająca się głównie z lessu zawierającego domieszkę humusem. Pozostałości konstrukcji ścian były bardzo słabo zachowane. Jednakże, zidentyfikowano czytelne negatywy po drewnianych słupach. Wnętrza ich wypełniał less przemieszany z humusem, który przedostał się w miejsce zbutwiałych słupów. Wielotonowy nacisk mas ziemi spowodował sprasowanie resztek drewna, zarówno w miejscu desek, jak też wspierających je słupów nośnych. W wyniku zaobserwowanych procesów, odkryte relikty ścian osiągnęły grubość wynoszącą zaledwie paru milimetrów, a słupy kilku centymetrów. Pierwotnie przekroje tych elementów konstrukcyjnych miały kilkakrotnie wyższe wartości metryczne od odkrywanych. Dotyczy to również śladów belki podwalinowej, która po zbudowaniu i sprasowaniu miała grubość niespełna 10 mm, a niekiedy jedynie 1 mm lub się nie zachowała.

Kondygnacja podziemna mogła być dwudzielna. Pośrednio świadczy o tym układ dwóch obiektów odkrytych pod podłogą, których usytuowanie mogło być warunkowane ścianą działową. W północno-wschodnim narożniku zlokalizowana była jama zasobowa o głębokości 1,40 m. Pod południowo-wschodnią częścią budynku rozpoznano piwnicę ziemną o przybliżonych gabarytach: głębokość 2 m, szerokość 3,20 m, długość 3,50 m. W jej wschodniej ścianie uformowano w podłożu naturalnym wnękę o wymiarach 0,80 x 0,80 x 1,50 m.

Z pozostałości ściany zachodniej pobrano próbę drewna do analizy radiowęglowej, z której uzyskano szeroki zakres datowania przypadający na lata od 1450 do 1640 (95,4%). Regularny układ krzywej kalibracyjnej cechuje okres 1470–1530 rok (29,1%).

Budynek Ib (faza 2b) powstał w miejscu budynku Ia, pomiędzy jego bokami kondygnacji piwnicy. Pozostawione konstrukcje od strony północnej, zachodniej i południowej posłużyły wtórnie jako ściany oporowe przy wznoszeniu nowego założenia Ib (Ryc. 3d). Prawdopodobnie ich zły stan techniczny nie pozwalał na odbudowę lub na ponowne wykorzystanie jej elementów. Przypuszcza się, że starsza budowla uległa pożarowi w górnych kondygnacjach. Dolna część, poświadczona przez zbutwiałe elementy konstrukcyjne, nie nosiła śladów ingerencji ognia, który np. mógł zostać zdławiony na poziomie parteru.

Nowe założenie posiadało konstrukcję analogiczną do starszej, wystawionej w technice szkieletowej. Rozpoznano plan czworoboczny o wymiarach wynoszących 6,10 x 6,70 m (powierzchnia zabudowy 40,87 m²). Wnętrze piwnic prawdopodobnie było dwudzielne, czego świadectwem może być relikty podwaliny szerokiej na około 20 cm, wyodrębniającej w północnej części

wąskie pomieszczenie. Drewniany fundament budynku składał się z podwaliny o szerokości około 32 cm. Na nim ustawiono pionowo słupy o przekroju czworobocznym: 20 x 22, 18 x 20, 12 x 21, 22 x 26 cm. W ścianie zachodniej rozmieszczono je w odstępach 44–68–34 cm. Po zewnętrznej stronie słupów zamocowano dranice w układzie horyzontalnym, o szerokości: 27, 30, 38, 42 cm. Grubość ich wahała się od 2 do nieco ponad 3 cm. W nawarstwieniach destrukcyjnych odkryto polepę ścienną, będącą przesłanką świadcząca za konstrukcją szachulcową górnej części budynku. Pośród zgłiszczy stropu natrafiono na destrukty pieca grzewczego z kafli garnkowych, stojący pierwotnie w centralnej części kondygnacji parterowej. Pod drewnianą podłogą nie stwierdzono występowania ziemnych piwnic ani jam zasobowych.

Na poziomie podłogi w południowo-wschodniej części pomieszczenia, pomiędzy szczątkami spalonego drewna zidentyfikowano dwa fragmenty pokryw beczek lub koszy o średnicy 35 cm oraz elementy plecionki. Wzdłuż ścian zachodniej i południowej ustawiono konstrukcje legarowe, pełniące funkcję platform do składowania towarów. W ich kontekście odkryto pojedyncze kamienie narzutowe, które mogły służyć jako wsporniki albo obciążniki.

Z zachowanych elementów wyposażenia drewnianego pobrano próby do analizy metodą radiowęglową. Otrzymano daty: wieko 1405–1485 rok (95,4%), elementy plecionki 1480–1670 rok (94,3%) – w tym 1520–1590 rok (46,2%). Podwalina ściany zachodniej miała starszą chronologię: 1390–1490 rok (94,4%). Badania dendrochronologiczne konstrukcji legarowej dowiodły, że do ich wykonania użyto drewna sosnowego z drzew ściętych po 1363 i 1370 roku. Zbliżone datowanie miała seria prób z belek dębowych, odkrytych na podłodze: po 1341, 1374 i 1378 roku.

Budynek IIa (faza 1a) zidentyfikowano jedynie jego wkop szerokoprze-strzenny, o zachowanych odcinkach trzech ścian: północnej, zachodniej i południowej. Jego wymiary nie były mniejsze niż 6 x 7 m (Ryc. 3a). Przy rekonstrukcji jego planu posłużono się wynikami wcześniejszych badań (Rozwałka 1989). Nie zachowały się ślady konstrukcji, którą najprawdopodobniej zdemontowano przy wznoszeniu kolejnego założenia – budynku IIb, usytuowanego w tym samym wkopie szerokoprze-strzennym. W części wschodniej, przypadającej na tylną część piwnicy budynku IIa, odkryto poniżej dna 3 jamy gospodarcze, o głębokości od 0,75 do 1 m. Natrafiono w nich na liczny materiał zabytkowy o chronologii XIV–XV wiecznej. W tym zespole zwartym wraz z fragmentami naczyń wystąpiły dwie monety – denary jagiellońskie. Ich stan zachowania nie pozwala na dokładne określenie czasu emisji lub mennicy. W związku z tym przypisano im szeroką metrykę, obejmującą pełny okres bicia denarów koronnych przez dynastię Jagiellonów: czyli od 1389 do 1501 roku. Zatem, najstarsza data tego przedziału chronologicznego wyznacza zarazem *terminus post quem* dla nadległego budynku IIb, a także innych – Ia, Ib i III – przecinających wkop fundamentowy.

Budynek IIb (faza 1b) wykonano po rozbiórce budynku IIa, adaptując jego wkop szerokoprze-strzenny o wymiarach nie mniejszych niż 6 x 7 m (Ryc. 3b). Do ustalenia zasięgu obiektu i konstrukcji pomocne były wyniki wcze-

śniejszych badań (Rozwałka 1989). We wkopie fundamentowym wzniesiono nowe ściany drewniane, z których przetrwały ślady po zewnętrznym oblicowaniu deskami oraz belki podwalinowe. Słupy prawdopodobnie zostały wymontowane po zawaleniu spalonej kondygnacji parterowej. Zidentyfikowano wkop rabunkowy wykonany w tym celu. Ustalono, że budynek mógł mieć wymiary nie mniejsze niż 5,20 x 6,20 m (powierzchnia zabudowy 32,24 m²). W jego wnętrzu, powyżej poziomu zwęglonej podłogi, natrafiono na destrukty ścian górnych partii, zawierające spalone belki oraz bloki polepy konstrukcyjnej, o grubości około 15 cm. W ich strukturze zachowały się resztki wiązek słomy. Niektóre nosiły ślady cienkiej warstwy tynku wapiennego na powierzchni wewnętrznej. Takie pozostałości świadczą o zastosowaniu konstrukcji szachulcowej ścian wyższej kondygnacji.

Analiza dendrochronologiczna próby pobranej z belki podwalinowej, wykazała użycie drewna dębowego oraz okres ścięcia drzewa po 1317 roku. Powyższa data nie wskazuje momentu wzniesienia konstrukcji, ale stanowi dla niej jedynie *terminus post quem*. Jednak obowiązujący *terminus* dla budynku IIb wyznaczają denary jagiellońskie o chronologii od 1389 do 1501 roku, odkryte w jamach założenia IIa. Można przypuszczać, że do wznoszenia ścian użyto drewna pochodzącego z rozbiórki starszego budynku.

Budynek III (faza 2b) wzniesiono w wykopie szerokoprzestrzennym o wymiarach 2,60 x 4,10 m (Ryc. 3d). Przecinał on budynek IV oraz skraj wkopu pod założenia IIa i IIb. Konstrukcja szkieletowa zachowała się z trzech stron. Czwartą zrekonstruowano poprzez wyznaczenie osi budynku poprowadzonej przez słupy środkowe bocznych ścian. Odtworzone gabaryty wynosiły 2,40 x 3,70 m (powierzchnia zabudowy 8,88 m²). Rozpoznano reliktów podwaliny o szerokości około 20 cm oraz słupów 10 x 10 cm i większych 20 x 20 cm, ustawionych w odstępach: 55, 70, 90 cm. Ściany były oblicowane po zewnętrznej stronie deskami w układzie horyzontalnym, o szerokości około 30 cm. Wewnętrzne lico zachowało się jedynie sporadycznie. Pozostałości ścian zachodniej świadczą, że była wykonana w typie szachulcowym – pomiędzy słupami odkryto polepę. Pod podłogą wschodniej części wydrążono jamę o kształcie w przekroju pionowym zbliżonym do „gruszki”. Jej wymiary wynosiły: głębokość około 2 m, średnica 1,90 m. W wypełnisku natrafiono na materiał zabytkowy, zamykający się w ramach chronologicznych XIV–XV wiek. Obok fragmentów naczyń ceramicznych odnaleziono monety: grosz praski datowany na XIV–XV stulecie oraz denar Władysława Warneńczyka emitowany w latach 1434–1440 roku. Zabytki wyznaczają *terminus post quem* dla budynku III. Analiza dendrochronologiczna próbek drewna pobranych z konstrukcji wskazała, że poszczególne elementy wykonano z drzew ściętych w pierwszej połowie XIV stulecia. Prawdopodobnie do wznoszenia budynku wykorzystano drewno rozbiórkowe. Można przypuszczać, że ta budowla pełniła funkcję gospodarczą (np. spichlerza).

Budynek IV (faza 1a) powstał we wkopie fundamentowym szerokoprzestrzennym o wymiarach nie przekraczających 5 x 5,30 m (Ryc. 3a). Jego pozycja stratygraficzna wskazuje, że jest starszy od budynków Ia, Ib i III. Odkryto

fragmenty podwaliny północnej i wschodniej oraz ślady po dwóch słupach, przypadających po jednym na ścianę. Oddalone były od narożnika północno-wschodniego o 2,10 oraz 2,20 m. Przy próbie rekonstrukcji jego zarysu przyjęto moduł o długości około 85 cm, co w rezultacie dla ściany pięciosłupowej dało wynik 4,50 x 4,60 m (powierzchnia zabudowy 20,70 m²). Wnętrze piwnicy miało prawdopodobnie plan dwudzielny, o czym może świadczyć odsłonięty fragment podwaliny, ułożony w osi budynku oraz relikw słupa – oddalony 85 cm od ściany północnej. Zachowane pozostałości konstrukcji ścian piwnicy potwierdzają zastosowanie techniki szkieletowej, oblicowanej deskami. W narożniku północno-wschodnim, pod podłogą piwnicy znajdowała się jama gospodarcza lub rodzaj schowka, wydrążonego w podłożu lessowym na głębokość około 35 cm. Pozostawiono w niej fragmenty naczynia ceramicznego o chronologii XIV–XV wiecznej.

Badania wnętrza budynku IV ujawniły jego dwie fazy użytkowania. Dno pokrywała warstwa użytkowa, w której stwierdzono ślady spalenizny. Przypuszcza się, że mogły to być pozostałości po pożodze. Budynek użytkowano w dalszym ciągu, a dno przykryto lessową warstwą niwelacyjną. Nie obserwowano śladów wymiany elementów konstrukcji w partii fundamentowej. Wyższa kondygnacja mogła być przebudowana, pozostawiając piwnice w niezmienionej formie. Dopiero kolejny pożar strawił drewniane konstrukcje i doprowadził do destrukcji. Wnętrze piwnicy zostało wypełnione rumowiskiem polepy zawierającej zwęglone elementy drewniane. Takie pozostałości mogą świadczyć o szachulcowym typie ścian parteru.

Budynek V (faza 2a, 2b) powstał w wykopie szerokoprzestrzennym jako tylni trakt budynku VIb (Ryc. 3c–d). Jego rekonstruowane gabaryty wynosiły 5 m szerokości i 3,20 m długości (powierzchnia zabudowy 16 m²). W sumie z traktem fontowym tworzył jedno założenie o wymiarach 5 x 8,5 m (powierzchnia zabudowy 42,5 m²). W ścianach budynku V nie zachowały się słupy. Natrafiono jedynie na bryły polepy konstrukcyjnej, z odciskami drewnianych ścian oraz słupów o średnicy 18 i 23 cm. Zidentyfikowano deski w układzie horyzontalnym po ich zewnętrznej stronie oraz ślad po podwalinie, o szerokości około 30 cm. Przy ścianie południowej odkryto pokłady polepy, która prawdopodobnie była częścią lica wewnętrznego. Pomieszczenie było wyłożone drewnianą podłogą. W jego osi odkryto dwa ślady po słupach ustawionych bezpośrednio na podłożu naturalnym. Prawdopodobnie były to podpory belki stropowej piwnicy. W południowo-wschodniej części pomieszczenia, pod podłogą usytuowano jamę gospodarczą o głębokości około 0,90 m. Pośród zgromadzonych zabytków ceramicznych datowanych na XIV–XV wiek, znajdowała się moneta – denar jagielloński.

Budynek VIa (faza 1a, 1b) wzniesiony we wkopie szerokoprzestrzennym, z którego zachowały się jedynie odcinki brzegu po stronie południowej i zachodniej. Jego zasięg oszacowano w oparciu o szerszy kontekst stratygraficzny, przyjmując hipotetyczne wymiary 4,5 x 6 m, a dla powierzchni zabudowy około 23 m² (Ryc. 3a–b). Konstrukcja ścian nie była czytelna, zachował się jednak ślad po belce podwalinowej południowej. Pod podłogą w części

centralnej odkryto nieduży schowek o wysokości około 0,22 m, a w narożniku południowo-zachodnim – jamę gospodarczą, o głębokości około 0,70 m. Dno piwnicy pokrywały nawarstwienia użytkowe, w których znajdowały się fragmenty ceramiki XIV–XV wiecznej oraz moneta – denar koronny Władysława Warneńczyka. To znalezisko pozwala wyznaczyć dla warstwy *terminus post quem* w oparciu o lata emisji tego denara: 1434–1440.

Budynek VIb (faza 2a, 2b) wystawiono w wykopie szerokoprzestrzennym w trakcie frontowym większego założenia. Możliwe, że początkowo funkcjonował jako samodzielna budowla, na planie czworoboku o ścianach pięciosłupowych, a następnie został powiększony o tylni trakt – budynek V (Il. 3c–d). Cechy konstrukcyjne budynku były trudne do ustalenia ze względu na brak słupów oraz mało czytelny ślad po drewnianych ścianach i podwalinie, której szerokość wynosiła około 30 cm. Na ślad spalonych desek, które można wiązać z fragmentem ściany północnej, natrafiono w trakcie wcześniejszych badań (Rozwałka 1989). Zrekonstruowane wymiary budynku VIb wynosiły 5 x 5,40 m (powierzchnia zabudowy 27 m²). Wraz z traktem tylnym tworzył jedno założenie o wymiarach 5 x 8,5 m (powierzchnia zabudowy 42,5 m²). Wewnątrz piwnicy natrafiono na fragment podwaliny ułożonej wzdłuż osi, co może pośrednio świadczyć o istnieniu podziału na mniejsze pomieszczenia. Stwierdzono obecność pozostałości podłogi z desek ułożonych wzdłuż osi wschód-zachód, która w wyniku pożaru uległa zniszczeniu. Obiekt w dalszym ciągu był użytkowany, a spalenizna oraz resztki zwęglonych desek zostały przykryte lessową warstwą niwelacyjną. W warstwie zasypiskowej piwnicy odkryto denar koronny Władysława Warneńczyka (1434–1440 rok).

Budynek VIc (faza 2b) związany był prawdopodobnie z dostawieniem dobudówki do budynku VIb (Ryc. 3d). Pozostałości jej zachowały się w niewielkim stopniu, uniemożliwiającym poznanie cech konstrukcyjnych. Przyjęto, że część wschodnia nie wykraczała poza front budynku. W ten sposób zrekonstruowany jej plan odpowiadał wielkością pomieszczeniom pod traktem przednim budynku VIb. Można jedynie przypuszczać, że wzniesienie tego założenia miało na celu powiększenie powierzchni piwnic lub zapewnieniem im komunikacji od ulicy.

Budynek VIId (faza 2c) powstał jako ostatni w odkrytej sekwencji stratygraficznej. Jedyńm jego zachowanym reliktem był fragment podwaliny o szerokości 25 cm oraz rumowisko polepy ściennej. Układ belki powtarzał przebieg ściany południowej starszego założenia – budynku VIb.

Budynek VII (faza 2b) wzniesiono we wkopie szeroko przestrzennym o rekonstruowanych wymiarach wynoszących 7,20 x 7,60 m (Ryc. 3d). Zasięg części południowej budynku został odtworzony w oparciu o układy stratygraficzne z wcześniejszych badań (Matyaszewski 1995). W jego wnętrzu odkryto relikty konstrukcji ścian, pozwalających określić hipotetyczną długość boków budowli: 6,90 x 7,20 m (powierzchnia zabudowy 49,68 m²). Badania wykopaliskowe północnej części ujawniły relikty ściany zachodniej oraz destrukty północnej i wschodniej. Nie natrafiono na stojące słupy, przetrwał jedynie ślad po podwalinie – o wymiarach nie mniejszych niż 12

x 18 cm oraz zwęglone deski ścian. Analiza destruktywów pozwala wnioskować o spaleniu konstrukcji drewnianej, składającej się ze słupów i dranic, oblepionych grubą warstwą polepy, co cechowało założenia szachulcowe. Wewnątrz piwnic odsłonięto relikty drewnianej podłogi. Z pozostałości północnej ściany pobrano próbę i oddano do analizy radiowęglowej, otrzymując datę po kalibracji 1260–1400 rok. Dla drewna ze ściany zachodniej uzyskano datę – po 1309 roku.

Budynek VIII (faza 1b) wykonano we wkopie szerokoprzestrzennym 6 x 9 m (Il. 3c). Jego rozmiary oszacowano w oparciu o szerszy kontekst stratygraficzny (Rozwałka 1989; Matyaszewski 1995; Matyaszewski, Mitrus 1995). Podobnie postąpiono w przypadku wymiarów budynku, rekonstruując jego gabaryty wynoszące: 5 x 8,60 m (powierzchnia zabudowy 43 m²). Podstawą do ściślejszych ustaleń było przede wszystkim odkrycie części północnej na odcinku o długości około 8 m, z zachowanym zarysem wkopu fundamentowego oraz konstrukcją ściany szkieletowej w typie szachulcowym. U jej podstawy leżała podwalina o szerokości wynoszącej od 40 do 55 cm. Na niej ustawiono słupy, z których zachowały się jedynie dwa, przewrócone i znacznie strawione przez ogień – ich przekątnie wynosiły 15 i 20 cm. Odległość pomiędzy nimi sięgała około 110 cm. Po obu stronach słupów wykonano lico z dranic. Od strony wewnętrznej były to deski w układzie horyzontalnym, o szerokości 26 i 30 cm oraz grubości 5 cm. Po zewnętrznej – zachowały się jedynie ich niewielkie przepalone szczątki. Przestrzeń pomiędzy oblicowaniem z dranic wypełniono gliną. Pozostałości drewnianych elementów konstrukcyjnych ściany północnej poddano analizie dendrochronologicznej. Wszystkie próby dowiodły zastosowanie drewna dębowego, z drzew ściętych w XIV wieku: podwalina – po 1341 roku, deska oblicowania – po 1362 rok, słupy – po 1364 (-5/+8) i po 1370 roku.

Budynek IX (faza 2a) został wyróżniony w oparciu o odkrycie południowego skraju wkopu szerokoprzestrzennego (Ryc. 3c). Jego cechy były analogiczne do wkopu fundamentowego wcześniejszego założenia – budynku VIII.

Budynek X (faza 2c) to pozostałość po drewnianej podłodze bliżej nieokreślonej budowli. Znikomy stan zachowania nie pozwolił na rekonstrukcję jego powierzchni.

Budynek XI (faza 2c) wzniesiono we wkopie szerokoprzestrzennym. Odkryty jego narożny skraj zawierał słabo zachowaną konstrukcję drewnianych ścian.

Kamienica I (faza 3) usytuowana frontem do ulicy Jezuickiej, czworoboczna, jednotraktowa, o wymiarach 6,30 x 8,70 m (Ryc. 4a). Gabaryty uwzględniające długość przypory tylnej, mogącą stanowić oparcie dla drewnianej konstrukcji klatki schodowej, zawierają się w pełnych jednostkach miary łokciowej: 11 x 22 łokcie polskie (6,34 x 12,67 m). Powierzchnia użytkowa parteru wynosiła około 28 m². Analiza stratygrafii wykazała, że budynek nie miał kondygnacji podziemnej. Posiadał jedynie ziemne piwniczki, jedna była wydrążona wewnątrz, przy narożniku północno-zachodnim, druga – z tyłu budynku, wyposażona w drabinę drewniano-sznurową.

Kamienica IIa (faza 3) na planie prostokąta, o wymiarach 11 x 22 łokcie polskie, czyli 6,34 x 12,67 m (Ryc. 4a). Budynek nie podpiwniczony, usytuowany frontem do ulicy Dominikańskiej. Poziom parteru obejmował powierzchnię użytkową wynoszącą około 47,50 m². Powierzchnia zabudowy bez uwzględnienia klatki schodowej sięgała 80,33 m². Kamienicę ustawiono wzdłuż parceli, wytyczając północny fundament po granicy. Od strony południowej pozostawiono przejazd w głąb działki.

Kamienica IIb (faza 5) odnosi się do młodszej fazy użytkowania kamienicy IIa, po jej przebudowaniu (Ryc. 4a). We wnętrzu budynku, w narożnikach i przy ścianie południowej odkryto trzy fundamenty punktowe, mogące stanowić podstawę pod konstrukcje łuków jarzmowych. Wymurowano je z bloków opoki wapiennej, przy użyciu zaprawy piaskowo-wapiennej. Te konstrukcje wiąże się z przebudową parteru – wykonaniem sieni przechodniej wraz ze sklepieniami oraz wzniesieniem drugiej kondygnacji nadziemnej. Po rozbudowie założenia dostęp do sieni zamknięto bramą. Gabaryty kamienicy IIb wraz z sienią wynosiły 14 x 22 łokcie polskie, czyli 8,06 x 12,67 m (powierzchnia zabudowy bez klatki schodowej 102,12 m²).

Kamienica III (faza 4) założenie na planie zbliżonym do kwadratu, o osiach długości 22 x 22 łokcie polskie, czyli 12,67 x 12,67 m (powierzchnia zabudowy około 160,53 m²). Wnętrze kondygnacji podziemnej rozdzielał mur arkadowy, o układzie równoległym do ulicy Dominikańskiej. Dwie prostokątne piwnice kolebkowe miały powierzchnię użytkową wynoszącą około 45 i 38 m² – pomniejszona po remoncie do 30,70 m² (Ryc. 4a). W ścianie wschodniej usytuowane były dwa otwory mogące pełnić funkcję komunikacyjną z wejściem od ulicy Dominikańskiej lub zsyphu. Północną ścianę cechowała znaczna grubość, sugerującą jej starszą genezę jako tzw. mur pożarowy. Kamienica prawdopodobnie była piętrowa.

Kamienica IV (faza 5) zajęła narożnik działki u zbiegu ulic Dominikańskiej i Jezuickiej. Jej gabaryty wynosiły około 7,50 x 11,50 m (Ryc. 4a). Mury kamienicy zostały dostawione do starszych założeń – kamienic I i III, tworząc z nimi zwartą zabudowę (Ryc. 4b). Pod nią usytuowano dwie piwnice kolebkowe, o osiach równoległych do ulicy Jezuickiej. Ich powierzchnie wynosiły 24 i 33,60 m². Poniżej, na drugiej kondygnacji, wydrążono kolejną piwnicę. Prowadziła do niej klatka schodowa o stopniach z ciosów wapiennych.

Badania archeologiczne zrealizowane pod Teatrem Starym przyczyniły się do odkrycia nie tylko reliktyw budynków, jam gospodarczych oraz licznych zabytków ruchomych. Analizując relacje przestrzenne dostrzeżono, że działka zajęta obecnie przez Teatr Stary skupiała pogrupowane w trzech odrębnych strefach obiekty archeologiczne powstałe po lokacji miasta. Pomiedzy tymi koncentracjami występowały pasy terenu wolnego od zabudowy drewnianej i jam gospodarczych. Dało to asumpt do dalszych dociekań. Niewątpliwie były to pierwotne granice parcel, tzw. miedzuchy, utrzymywane przez kilka stuleci. Gdy wznoszono budowle murowane, starszy podział terenu miał zasadniczy wpływ na rozmieszczenie nowych założeń. Wzdłuż

tych rozdzielających linii wytyczono fundamenty kamienic. Takie obserwacje stały u podstawy wskazania granic pomiędzy odrębnymi własnościami. Zachowany układ przestrzenny budowli drewnianych i murowanych, będący w zgodności z kształtem bloku i przebiegiem ulic, pozwala wysnuć tezę, o lokacyjnym charakterze tego podziału. Pierwotny układ wpisywał się w schemat, według którego, rozmierzone działki oddalone od rynku miały mieć 2,5 pręta szerokości oraz 7 prętów długości (Rozwałka *et al.* 2006, 158). Przy zastosowaniu miary w łokciach polskich wynoszących 0,576 m, w przeliczeniu otrzymamy wymiary parceli: 10,80 x 30,24 m (powierzchnia 326,59 m²). Uwarunkowania wpływające na asymetryczną formę bloku zabudowy, oddziaływały również na plany działek. Utrzymując podobną powierzchnię przybierały kształty zbliżone do prostokątów lub trapezów. Ich pierzeje wyznaczały przebieg dawnego ciągu komunikacyjnego.

W kontekście rozwoju zabudowy działki po przyjęciu nowego układu przestrzennego dla Lublina w 1317 roku, wprowadzono podział dla odkrytych obiektów, klasyfikując je na powstałe w okresie przed lub po lokacji miasta. Badając relikty budynków zwrócono uwagę nie tylko na ich cechy architektoniczne, ale również przestrzenne. Zaobserwowano, że najstarsze obiekty związane z okresem przedlokacyjnym, wczesnośredniowiecznym, były rozplanowane w całkiem innym zamyśle niż pozostałe. Jedna z ziemianek miała zachowaną ścianę zwróconą w stronę północno-wschodnią. Pozwoliło to na wskazanie jej układu jako niezgodnego z lokacyjnym podziałem na parcele i ciągi komunikacyjne, wytyczone w tej części miasta po osiach wschód–zachód i północ–południe.

Nowy porządek przestrzenny warunkował rozmieszczenie budowli oraz ich kształt. Przejawiało się to w jak najlepszym dostosowaniu i dopasowaniu zabudowy do wielkości działki przy zachowaniu komunikacyjności oraz dostępu do głównych ciągów ulic. Zastosowane rozwiązania techniczne podyktowane były względami pragmatycznymi i ekonomicznymi. Prawdopodobnie wzdłuż przebiegu granic stawiano drewniane ogrodzenia. Nie były to trwałe wyznaczniki, ponieważ układ zmieniającej się zabudowy świadczy pośrednio o nieznacznych odchyleniach linii podziałów względem pierwotnego planu. Przypuszcza się, że w razie potrzeby granice były wznawiane, ale nie na tyle precyzyjnie by pokryć się z wcześniejszymi. Mimo wszystko ich przebieg mieści się w tolerancji, sięgającej wartości 1 m. Można domniemywać, że niedokładności wynikały nie tyle z wykorzystywania prymitywnych przyrządów pomiarowych, co raczej na skutek klęsk pożaru, niszczących całe bloki zabudowy, a także punkty odniesienia.

Zmiany zabudowy następowały na każdej z wyróżnionych działek. Świadczą o tym relacje stratygraficzne odkrywanych założeń drewnianych. Konstrukcje ich przeważnie nosiły ślady zniszczeń dokonanych przez ogień. Klęski pożarów często obejmowały nie tylko pojedyncze parcele, ale również sąsiednie, rozprzestrzeniając się niekiedy na całe pierzeje lub bloki zabudowy. Brak relacji stratygraficznych pomiędzy działkami oraz nieściśła chronologia odkrywanych reliktywów drewnianych, mieszcząca się w przedziale

XIV–XV wieku, przysparza trudność metodyczną w powiązaniu odkrywanych faktów w spójny obraz. Dlatego przyjęto ogólny podział na fazy, w których poszczególne zmiany zachodzą równolegle, ze zbliżoną częstotliwością prawie na wszystkich działkach. Ukazanie w takim przekazie odkryć i ich relacji, umożliwi przedstawienie ważniejszych akcji budowlanych w szerszym kontekście.

Uogólniony podział na fazy dla trzech analizowanych działek lokacyjnych, obejmuje sposób ich zagospodarowania w okresie późnego średniowiecza, kiedy to stawiano konstrukcje drewniane i kopano piwnice ziemne, jak również czasy nowożytny, związane z architekturą murowaną. Wskazują one przejawy działalności budowlanej znanej jedynie z interpretacji odkrywanych struktur archeologicznych oraz badań archeologiczno-architektonicznych reliktyw. Zaobserwowane zjawiska i zmiany rozpoznanej przestrzeni miejskiej ujęto w sześciu głównych fazach (Ryc. 3–5). Pierwsza, datowana szeroko na okres XIV – 1. poł. XV wieku, wiązała się ze wznoszeniem budynków drewnianych o powierzchni zabudowy wynoszącej średnio od 20 do 40 m². Druga, związana ze schyłkiem późnego średniowiecza – 2. poł. XV stulecia, obejmuje większe założenia drewniane, mieszczące się w ogólnych ramach 40–50 m². Faza trzecia – XVI wiek – otwiera okres nowożytny, kiedy to stawiano konstrukcje murowane, początkowo o mniejszej powierzchni zabudowy, nie przekraczającej 100 m². W czwartej, przypadającej na XVI/XVII stulecie, przyświecał już zamiysł zabudowywania całej szerokości działki. Piąta faza – XVII wiek – przedstawia sposób zaadoptowania starszych budowli oraz wzniesienie nowych – w pozostałej wolnej przestrzeni. Uwzględniono przy tym potrzeby komunikacyjne, o czym świadczy np. sień przechodnia prowadząca na tył działki lub wąskie podwórze z wejściem od ulicy Jezuickiej. Ostatni etap dotyczy wystawienia gmachu Teatru Starego w 1822 roku na fundamentach zrujnowanych kamienic.

Dwie pierwsze fazy podzielono na mniejsze jednostki, w celu uwzględnienia zachodzących zmian w zabudowie, związanych z odkrytymi śladami budynków i jam gospodarczych. Należy przy tym mieć na uwadze to, że dysponujemy jedynie śladami dolnych partii piwnic pod budynkami. Można jedynie przypuszczać, że były też budynki płytko zagłębione w podłoże lub bez podpiwniczenia. Jedynymi przesłankami świadczącymi o ich istnieniu mogą być jamy gospodarcze usytuowane na tyłach tejsze zabudowy.

Przedstawiona poniżej charakterystyka poszczególnych faz podsumowuje wyniki analizy, prezentując przyjęty wariant rozwoju zabudowy:

Faza 1a – obejmuje relikty trzech budynków na dwóch działkach (Ryc. 3a). Na południowej, parceli narożnej, były to budynek IIa, usytuowany w pierzei ulicy Dominikańskiej oraz budynek IV, położony na tyłach – przy nim znajdowały się dwie głębokie piwniczki ziemne. Środkowa działka była zajęta przez budynek VIa, zwrócony ścianą szczytową w stronę ulicy Dominikańskiej. Na północnej parceli nie natrafiono na ślady domostwa, lecz przesłanką o jego istnieniu może być obszerna piwnica ziemna zlokalizowana w głębi działki.

Faza 1b – dotyczy trzech budowli na trzech działkach, zwróconych węższymi ścianami do pierzei ulicy Dominikańskiej (Ryc. 3b). Na południowej działce narożnej wzniesiono nowy budynek IIb, w miejscu wcześniejszego budynku IIa, adaptując jego wkop fundamentowy. Prawdopodobnie stan techniczny starszego wymagał gruntownej przebudowy, sięgającej podwalin. Tylne części przeznaczona była na cele gospodarcze, o czym świadczą pośrednio piwniczki ziemne. Na działce środkowej nie zaobserwowano zmian przestrzennych, przyjęto wariant trwania budynku VIa w niezmienionej formie. Przesłanką o jego długim funkcjonowaniu mogą być warstwy użytkowe odłożone na dnie, nie mające analogii w sąsiednich założeniach. Północna parcela zyskała nową zabudowę, którą cechował już zamysł wznoszenia nieco większych budowli – budynek VIII.

Faza 2a – wyznacza zmianę przestrzenną w analizowanej części miasta. Można zakładać, że było to wynikiem np. klęski pożaru o szerszym zasięgu. Efektem jej niszczycielskiej działalności było wznowienie przebiegu granic parcel oraz wzniesienie nowej zabudowy, którą cechowały większe gabaryty. Można domniemywać, że wówczas poszerzono ulicę Dominikańską w jej południowym biegu, poprzez cofnięcie pierzei zabudowy w stronę zachodnią. Przejawem tego hipotetycznego planu przestrzennego mogło być wytyczenie nowego domostwa na narożnej parceli – budynku Ia (Ryc. 3c). Jego południowa ściana wyznaczała pierzeję ulicy Jezuickiej. Na środkowej działce wzniesiono dwuczłonowe założenie, mogące powstać etapowo, najpierw trakt frontowy – budynek VIb, a następnie trakt tylni – budynek V. Przy ścianie południowej zlokalizowano piwniczkę ziemną. Północna działka nie nosiła śladów zabudowy, poza jamą gospodarczą w jej głębi. Możliwe, że stała tu budowla nie podpiwniczona lub jej fundamenty zostały zniszczone w wyniku budowy młodszych założeń. Uwagę zwraca fakt odkrycia skraju wkopu fundamentowego pod budynek IX z sąsiedniej północnej działki. Jest to przejaw przekroczenia granicy parceli lub jej nieco innego przebiegu, odsuniętego od pierwotnego podziału. Niewykluczone, że jest to ślad zamysłu muratorów dążących do wzniesienia zwartej zabudowy. Ta teza nie znajduje poparcia w szerszym kontekście odkrywanych reliktyw, które świadczą raczej o tendencji powstawania w tej części miasta budowli wolnostojących.

Faza 2b – obejmuje zmiany zabudowy na trzech działkach przy utrzymaniu nowego planu przestrzennego. Na parceli południowej zaobserwowano gruntowną przebudowę, której wynikiem było wystawienie budynku Ib w miejscu wcześniejszego – budynku Ia (Ryc. 3d). W tym celu nie zasypaną piwnicę starszego domostwa, wykorzystano wtórnie zamiast kopania nowego szerokoprzestrzennego wkopu fundamentowego. W niej posadowiono podwaliny kolejnej, analogicznej konstrukcji. Na jej tyłach, patrząc od strony ulicy Jezuickiej, wzniesiono budynek gospodarczy z jamą zasobową pod dnem piwnicy – budynek III. Na środkowej działce prawdopodobnie postępowała rozbudowa, polegająca na dostawieniu dobudówki gospodarczej – określonej jako budynek VIc, do istniejącego założenia, składającego się z budynku V i VIb. Można jedynie domniemywać, że miało to związek z powiększe-

niem kubatury piwnic lub zapewnieniem im komunikacji – z wejściem od ulicy Dominikańskiej. Na północnej działce wzniesiono nowe założenie – budynek VII. Jego ściana północna nie zachowała się, lecz można sądzić, iż przebiegała w bezpośredniej bliskości granicy parcel. Uchwycono sekwencję stratygraficzną, świadczącą o wcięciu się nowego założenia we wkop fundamentowy starszego budynku sąsiedniej działki – budynek IX. Powstałą relację przestrzenną można rozpatrywać w dwojaki sposób, a mianowicie jako kolejny przejaw korygowania granic parcel, albo jako przykład scalania budowli w zwartą zabudowę pierzejową. Takie rozwiązanie zapewne cechowało ciągi zabudowy przy głównych ulicach w mieście.

Faza 2c – stanowi kontynuację przemian przestrzennych architektury drewnianej. Jej zakres jest trudny do scharakteryzowania ze względu na znikomy stan zachowania reliktyw, zniesionych przez fundamenty i piwnice kamienic. Szczątkowe ślady pozwalają jednak wykazać, że powstawały kolejne założenia o nieustalonym planie. Takim przykładem może być fragment spalonej podłogi, odkrytej na parceli południowej – budynek X. Obok odkryto jamę gospodarczą zaopatrzoną w konstrukcję słupową. Działka środkowa nosiła ślady zasypania starszych założeń zniszczonych przez pożar oraz wzniesienia nowej budowli – budynku VIId. Odkryty fragment jego podwaliny pokrywał się z układem rekonstruowanej ściany południowej starszego – budynku VIb. Północna parcela, podobnie jak pozostałe, nosi ślady destrukcji konstrukcji drewnianych, ale również wzniesienie nowej, odsuniętej od pierzei – budynek XI. Frontowa część działki prawdopodobnie tworzyła tymczasowo wolny od zabudowy plac.

Faza 3 – dotyczy przełomu architektonicznego, związanego ze wzniesieniem pierwszych budynków murowanych (Ryc. 4a). Kamienica I powstała na parceli południowej, w pierzei ulicy Jezuickiej. Możliwe, że jej lokalizacja podyktowana była rozmieszczeniem starszej – drewnianej zabudowy, zajmującej część wschodniej pierzei działki. Brak zachowanych śladów pozostawia tą tezę w sferze przypuszczeń. Na tyłach kamienicy I znajdowała się piwnica ziemna. Środkowa parcela była wolna od zabudowy murowanej. O istnieniu założeń drewnianych nie sposób wyrokować, gdyż nie zachował się układ stratygraficzny z tym związany, zniesiony przy kopaniu piwnic w kolejnej fazie. Na parceli północnej wzniesiono kamienicę IIa, którą usytuowano wzdłuż północnej granicy, pozostawiając ciąg komunikacyjny po stronie południowej.

Faza 4 – obejmuje wybudowanie kamienicy III na całej szerokości parceli, przy zachowaniu układu granic działek lokacyjnych (Ryc. 4a). Zaobserwowano, że grube mury fundamentów wykraczają poza wytyczone linie, co może być celowym zamysłem, odczytywanym jako „wspólna ściana”, do której mogą rościć prawa właściciele obydwu sąsiadujących parcel. Na uwagę zasługuje nietypowy układ pomieszczeń piwnic, usytuowanych w poprzek działki, jak również brak w planie fundamentów wyodrębnionej przestrzeni komunikacyjnej, łączącej front z podwórzem. Nasuwa to przypuszczenia, o mogących zachodzić w tym okresie zmianach parcelacyjnych. Wydaje się prawdopodobna teza, mówiąca o podzieleniu działki lokacyjnej na dwie

mniejsze parcele. Wschodnia nadal była dostępna od ul. Dominikańskiej, natomiast wyodrębniona tylna parcela, miała pierzeję od strony zachodniej, z wejściem od ulicy wewnątrz blokowej. Niewykluczone, że takie rozdrobnienie własności mogło mieć miejsce również w przypadku działki południowej. Wówczas wyodrębniona nowa granica pomniejszych działek, przebiegała po zachodniej stronie kamienic, pozostawiając wzdłuż ich ścian wąskie podwórza. Taki utrwalony podział pokrywa się ze współczesną granicą.

Faza 5 – obrazuje zagęszczenie zabudowy (Ryc. 4a). Plac narożny, u zbiegu ulic Dominikańskiej i Jezuickiej zostaje zajęty przez kamienicę IV. Jej mury wpinają się w stojące, starsze założenia. Można przypuszczać, że w tym czasie nastąpiło scalenie dwóch połówek parcel lokacyjnych, południowej i środkowej, tworząc jedną własność. Pośrednio świadczą o tym piwnice kamienic III i IV, które zostały ze sobą skomunikowane. Wejście do nich usytuowano na tyłach kamienicy I. Dodatkowo pod kamienicą I wydrążono piwnicę do której prowadziły schody z piwnicy kamienicy IV. Północna działka nie uległa reorientacji, nadal utrzymując granice lokacyjne. Nie zaobserwowano przesłanek przemawiających za jej podziałem. Jedną z ważniejszych zmian było zabudowanie przejazdu wzdłuż jej południowej granicy. Wzniesiono w jej miejsce sień przechodnią, utrzymując tym samym ciąg komunikacyjny z tylną częścią parceli.

Faza 6 – wiąże się z wykupieniem terenu obejmującym dwie działki, południową – po przeprowadzeniu reorientacji w fazie 5 oraz północną – w lokacyjnych granicach. Po ich scaleniu przystąpiono do budowy Teatru Starego (Ryc. 5). Wykorzystując podwaliny wcześniejszych kamienic, skrócono czas potrzebny do wzniesienia gmachu, jak również znacznie pomniejszono koszty. Zrealizowanie tej inwestycji trwało zaledwie 4 miesiące (Kasiborski 1981, 6). Pod konstrukcję Teatru zaadaptowano mury kamienic I, IIb, III i IV. Jedynie na odcinku ściany zachodniej wprowadzono nowy fundament w typie arkadowym. Poprowadzono go na przedłużeniu ściany zachodniej kamienicy I, aż do kamienicy IIb.

Pozyskane dane z badań archeologicznych, przeprowadzonych w związku z remontem Teatru Starego, rozszerzają wiedzę o skrawku dawnej przestrzeni miasta. W przypadku Lublina jest to istotne odkrycie, ponieważ brakuje dostatecznych przekazów historycznych i ikonograficznych, obrazujących architekturę miejską w średniowieczu czy we wczesnym okresie staropolskim. Dalsze badania archeologiczne zabudowy lubelskich działek są niezbędne, aby wnioskować o zachodzących zmianach w szerszej przestrzeni, obejmującej Stare Miasto opasane murami obronnymi, jak również w ukształtowanych przedmieściach.

